

TARTU ÜLIKOOL
ÕIGUSTEADUSKOND
Võrdleva õigusteaduse õppetool

Sirli Urvet

**LASTE SEKSUAALNE VÄÄRKOHTLEMINE
KUI MORAALIPAANIKA TEKITAJA**

Magistritöö

Juhendaja
dr iur Silvia Kaugia

Tartu
2014

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Pedofiilia ja laste seksuaalse väärkohtlemise mõistekäsitlusi	7
1.1 Laste seksuaalse väärkohtlemise ja pedofiilia mõistete ühisjooned.....	7
1.2 Pedofiilia meditsiiniline ja psühholoogiline mõiste	10
1.3 Pedofiilia õiguslik mõiste	15
1.4 Laste seksuaalse väärkohtlemise mõiste.....	17
1.5 Pedofiilia ja laste seksuaalse väärkohtlemise mõistete erinevused	22
2. Moraalipaanika olemusest ja selle tekkimise põhjustest	26
2.1 Moraalipaanika olemusest.....	26
2.2 Võimalikud moraalipaanika tekitajad laste seksuaalse väärkohtlemise küsimuses	29
2.2.1 Statistika varieeruvus kui laste seksuaalse väärkohtlemise paanika tekitaja.....	31
2.2.2 Varjatud kuritegevuse arvestamine kui alus moraalipaanika tekkeks.....	33
2.2.3 Laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumite kajastamine meedias kui alus moraalipaanika tekkeks.....	37
3. Laste seksuaalne väärkohtlemine kui moraalipaanika tekitaja Eestis: empiiriline uuring	39
3.1 Uuringu eesmärk ja valim.....	39
3.2 Küsimustik ja metoodika	40
3.3 Uuringu analüüs ja tulemused	40
Kokkuvõte	55
Abstract	59
Kasutatud allikate loetelu	62
Kasutatud kirjandus.....	62
Kasutatud normatiivmaterjal.....	64
Kasutatud kohtupraktika.....	64
Lisa 1. Küsimustik koos vastuste koondiga	65

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

..... 71

Sissejuhatus

Laste seksuaalsest väärkohtlemisest ning pedofiiliast räägitakse palju nii meedias kui ka teaduslikes uurimustes. Probleemi lahatakse erinevate vaatenurkade alt ning sageli käsitletakse seda valdkonda puudutavat statistikat.

Pedofiiliat ja selle mõistet on uuritud üsna palju, seda eelkõige võõrkeelses kirjanduses. Ka Eestis on pedofiilia probleemi viimastel aastatel tõstatatud, eelkõige pedofiilia mõiste ja pedofiilia esinemissageduse seisukohalt. Tuleb tõdeda, et pedofiilia mõistet on erinevad autorid väga erinevalt käsitlenud. Mõned autorid keskenduvad pedofiiliale kui seksuaalsele hälbele meditsiinilisest aspektist, teised keskenduvad õiguslikule aspektile ning räägitakse ka mõlemast koos. Viimatinimetatut võib täheldada nii võõrkeelses kui kodumaises kirjanduses.

Lisaks pedofiilia mõistele opereeritakse ka lapse seksuaalse väärkohtlemise mõistega, tihti tundub, et pedofiilia ja lapse seksuaalse väärkohtlemise mõisteid kasutatakse sünonüümidena. Kuna pedofiilia mõistet käsitletakse tihti nii meditsiinilist kui ka õiguslikku aspekti arvestades, on neid kahte väga oluline üksteisest eristada. Ühe käsitluse puhul pannakse mingi tegu toime ning sellele järgneb karistus, teise puhul on tegemist vaimse seisundiga, mida tuleb ravida.

Lapse seksuaalse väärkohtlemise mõiste puhul on selge, et tegemist on lapse suhtes toime pandud seksuaalkuriteoga, mille eest on ette nähtud karistus. Mõlema, nii pedofiilia kui ka lapse seksuaalse väärkohtlemise puhul on ühine probleemi vastu võitlemine – tuleb tegeleda kas edaspidiste juhtude ärahoidmisega nendel puhkudel, kus mingi tegu on juba toime pandud, või ennetustööga, et ära hoida juba esimesi väärkohtlemise akte, mis lapse suhtes suure tõenäosusega toime pannakse.

Pedofiiliast kui meditsiinilisest hälbest rääkides ei ole sugugi oluline mingi teo toimepanemine. Hälbeline on pedofiili arusaam seksuaalkäitumisest üldiselt ning kindlaks on tehtud, et pedofiili aju funktsioonid toimivad mõnevõrra teisiti, kui normaalse seksuaalkäitumisega inimesel. Meditsiinilise käsitluse puhul võib pedofiili tegudeni jõudmine olla välditav isikut ennetavalt ravides.

Õigusliku käsitluse juures on aga oluline see, et mingi tegu on juba toime pandud ning tegeleda tuleb teo tagajärgedega – teo toimepanijale karistuse määramisega ning ohvriga, kelle normaalsesse seksuaalsesse arengusse sekkunud on.

Käesoleva töö eesmärgiks on välja selgitada, kas laste seksuaalne väärkohtlemine üldse võib olla moraalipaanika tekitaja ning kas Eestis võib lapse seksuaalse väärkohtlemise teemal moraalipaanikat täheldada.

Et oleksid selged piirid pedofiilia ja lapse seksuaalse väärkohtlemise mõistete vahel, on töö eesmärgiks ühtlasi ka nende kahe mõiste ühisjoonte ja erinevuste avamine, muuhulgas välja selgitamine, kumba mõistet õiguslikult korrektne kasutada on.

Töö jaguneb kolmeks peatükiks.

Töö esimeses peatükis tuuakse esmalt välja pedofiilia ja laste seksuaalse väärkohtlemise mõistete ühisjooned, sellele järgneb pedofiilia mõiste analüüsimine meditsiinilisest ja psühholoogilisest ning õiguslikust aspektist lähtudes. Seejärel antakse ülevaade lapse seksuaalse väärkohtlemise mõistest ja selle varasematest käsitlustest ning viimasena võrreldakse pedofiilia ja laste seksuaalse väärkohtlemise mõisteid nende olulisemate erinevuste läbi käesoleva töö autori seisukohast lähtudes. Nimelt lähtub töö autor arusaamast, et neli olulisemat punkti, mis pedofiilia ja lapse seksuaalse väärkohtlemise mõisteid eristavad, on ohver, tegu, motiiv ja kestvus (aeg).

Seega keskendub töö esimene osa pedofiilia ning lapse seksuaalse väärkohtlemise mõistete erinevustele ja ühisjoontele ning selgitatakse välja, kumba mõistet on korrektne kasutada õiguslaselt. Mõistete korrektne kasutamine ja nendest arusaamine on oluliseks eelduseks igas eluvaldkonnas, et mõista selle olemust.

Töö teises peatükis avatakse moraalipaanika olemus ning käsitletakse võimalikke moraalipaanika tekitajaid. Laste seksuaalse väärkohtlemise näidet aluseks võttes tuuakse välja, mis võivad olla ühiskonnas moraalipaanika põhjustajateks.

Lähtutakse arusaamast, et moraalipaanika tekitajateks võivad olla vastavateemalise statistika suur varieerumine, varjatud kuritegevusest rääkimine ning sellega arvestamine ja laste seksuaalse väärkohtlemise juhtude laialdane kajastamine meedias.

Töö põhieesmärgiks on välja selgitada, kas laste seksuaalne väärkohtlemine kui nähtus võib olla Eestis moraalipaanika tekitajaks. Töö kolmandas peatükis võetakse kokku töö autori poolt läbiviidud empiirilise uurimuse tulemused. Läbiviidud uurimuse eesmärgiks on välja selgitada, kas ja kui levinud probleemiks on laste seksuaalne väärkohtlemine Eestis ning kui ohustatuna end ja oma lähedasi selle probleemi poolt tuntakse.

Selle teadasaamiseks kogus töö autor kokku 171 respondendi vastused, vastajaid oli nii Harjumaalt, Järvamaalt, Tartumaalt kui ka Võrumaalt.

Uuringus keskendutakse eelkõige kahele aspektile – esmalt sellele, milline on respondentide kokkupuude lapse seksuaalse väärkohtlemise probleemiga ning teiseks milline on meedia mõjule lapse seksuaalse väärkohtlemise küsimuses. Viimasena analüüsitakse vastavalt läbiviidud küsitluse tulemustele, kas laste seksuaalse väärkohtlemise probleem tekitab Eestis moraalipaanikat või ei.

Laste seksuaalse väärkohtlemise probleemi on väliskirjanduses moraalipaanika seisukohast lähtuvalt palju analüüsitud. Üldine arvamus on, et probleemi näol on tegemist moraalipaanikaga, kuna tegelikkuses ei esine laste seksuaalset väärkohtlemist nii palju, kui meedias kajastatavast ja ühiskonnaliikmete hirme arvestades mulje jääb. Ilmselt on põhjus selles, et kõik laste seksuaalse väärkohtlemisega seotud uudised pälvivad lihtsalt suuremat tähelepanu, kui muu meedias kajastatav ning ajakirjanduse eesmärgiks võib selle puhul olla lugemuse suurendamine, kui kirjutada võimalikult intrigeerivatel temadel.

1. Pedofiilia ja laste seksuaalse väärkohtlemise mõistekäsitlusi

1.1 Laste seksuaalse väärkohtlemise ja pedofiilia mõistete ühisjooned

Eesti Õigekeelsussõnaraamatu kohaselt on pedofiilia „seksuaalperverssus: sugutung lapse vastu“.¹ Võõrsõnade Leksikon avab pedofiilia mõiste järgmiselt: „seksuaalse sättumuse hälve, haiguslik seksuaalne kiindumus lastesse, seksuaalperverssus; lapsepilastamine“.² Lapse seksuaalse väärkohtlemise mõiste puhul annab termin „väärkohtlemine“ ise aimu sellest, et tegemist on normaalsest käitumisest kõrvalekaldumisega.

Nende mõisteseletuste kohaselt hõlmavad nii pedofiilia kui ka lapse seksuaalse väärkohtlemise mõisted mitut aspekti – seksuaalset iseloomu, last kui subjekti, häbelist/haiglast või väärat seksuaalset käitumist.

Tegevusel on seksuaalne iseloom, kui see hõlmab endas intiimset, suguelulist tegevust või käitumist – teol võib seksuaalne iseloom ka ilma füüsilise kontaktita olla, näiteks on teol seksuaalne iseloom, kui seksuaalsust pelgalt verbaalselt väljendada või ka lihtsalt pilk teise isiku suunas võib seksuaalse iseloomuga olla. Lisaks käivad seksuaalse iseloomu alla kõik füüsilise kontakti aktid, mille eesmärgiks on seksuaalse erutuse esilekutsumine ja seksuaalse rahulduse saamine.

Samas ei pea mingi akti seksuaalset iseloomu alati ka verbaalselt või teatava käitumisega väljendama – seksuaalsele iseloomule võib viidata ka pelgalt riietumisega. Seksuaalsest iseloomust lapsed ealisest ja arengulisest eripärast tulenevalt aru ei saa, küll aga mõistab üldiselt iga keskmine täiskasvanu, kui millelgi on seksuaalne iseloom – olgu see siis käitumine, kontakt või ka välimus.

Eelnimetatud, üldiste pedofiilia definitsioonide kohaselt on pedofiilia subjektiks laps. Lapse kui subjekti määratlemisel saab aluseks võtta üldiselt levinud arusaama sellest, et laps on alaealine ehk alla 18-aastane isik, samuti on abiks Eesti Vabariigi lastekaitseadus, mis on

¹ Pedofiilia. T. Erelt (toim). Eesti Õigekeelsussõnaraamat. Tallinn 2006, lk 658.

² Pedofiilia. T. Paet (toim). Võõrsõnade Leksikon. Tallinn 2012, lk 828.

aluseks teistele Eesti Vabariigi lastekaitsealastele normatiivaktidele: § 2 kohaselt on laps kuni 18-aastane inimene.³ Üldlevinud arusaama kohaselt on pedofiilia ohver siiski alla 14-aastane isik või eelpuberteedialine⁴, vähe räägitakse 17-aastase suhtes toimepandud pedofiilia akti võimalikkusest. Lapse seksuaalse väärkohtlemise mõiste puhul ei ole tekkinud üldlevinud hoiakut lapse vanuselise piiri osas, vaid lähtutaksegi lapsest kui alla 18-aastasest isikust.

Hälbeline seksuaalne käitumine viitab kõrvalekaldele normaalsest seksuaalsest käitumisest. Normaalseks seksuaalseks käitumiseks võiks pidada kahe täiskasvanud, suguküpse isiku vahelist suguühet, seksuaalse sisuga mängu või muud seksuaalse iseloomuga akti. Kuna normaalseks seksuaalseks käitumiseks võiks liigitada ka kahe suguküpse isiku vahelist sugulist kontakti, st, et ka 16-aastane võib olla suguküps, siis ei saa käesoleva töö autori arvates hälbeliseks lugeda kõiki neid seksuaalvahekordi, kus üks pooltest on alaealine – sellisel juhul tuleb hinnata alaealise nõusolekut, ning nõusoleku kehtivust seksuaalseks tegevuseks karistusseadustiku kohaselt.⁵

Nõusolek ja tahe seksuaalseks tegevuseks on normaalse seksuaalse käitumise puhul mõlemapoolne – kui juba üks seksuaalsest tegevusest osavõtja peab seda tahtevastastelt, sunniga tegema, või ei saa üldse seksuaalsest käitumisest veel aru, ei ole tegemist enam normaalse, kokkuleppelise seksuaalse tegevusega.

Lapse kaasamine seksuaalsesse tegevusse käib hälbelise seksuaalse käitumise alla, kui lapse näol ei ole tegemist suguküpse isikuga, mis üldiselt nii ka on, ning oluline on lähtuda alla 10-aastase lapse täielikust võimetusest seksuaalse sisuga tegudest arusaamisel.⁶

Kuna lapse seksuaalse väärkohtlemise puhul peaks lähtuma lapsest kui alla 18-aastasest isikust, siis ei ole niivõrd oluline see, milline on ohvri arusaamisvõime seksuaalse sisuga

³ Eesti Vabariigi lastekaitse seadus. – RT 1992, 28, 370 ... RT I, 21.03.2011, 3.

⁴ Pessimism about pedophilia. – Harvad Mental Health Letter, 2010, vol 27, nr 1, lk 1; T. B. Poepl jt. Functional Cortical and Subcortical Abnormalities in Pedophilia: A Combined Study Using a Choice Reaction Time Task and fMRI. – J Sex Med, 2011, 8, lk 1661; B. Spiecker, J. Stutel. Pedophilia, Sexual Desire and Perversity. – Journal of Moral Education, 1007, vol 26, no 3, lk 331.

⁵ KarS § 147 kohaselt loetakse alla 10-aastane täielikult võimetuks seksuaalkäitumisest aru saama ja sellekohaseid otsuseid langetama. Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 26.02.2014, 1.

⁶ Samas.

tegevusest, vaid koosseis on täidetud juhul, kui tegemist on kuni 18-aastase lapsega ning tema suhtes pannakse toime seksuaalne väärkohtlemine.

Seda, kui keeruline on pedofiilia mõiste avamine, kirjeldab tabavalt M. Tomberg: „Lisaks sellele, et pedofiilia on tänapäeval nii diagnoos kui ka kuritegu, on see ka sotsiaalsest kontekstist ning igaühe isiklikust tõlgendusest sõltuv mõiste. Konkreetse ühiskonna üldisest suhtumisest lastesse ja nende õigustesse sõltub, mida peetakse normaalseks ja mida lapsi kahjustavaks tegevuseks. Iga inimese, sh lastekaitsetöötaja isiklikust elukogemusest ja teadmistest sõltub, kuidas ta tõlgendab mõistet pedofiilia.“⁷

Näiteks viitab M. Tomberg oma käsitluses selgelt sellele, et pedofiilia mõiste võib olla keskne küsimus nii õiguslikust kui ka meditsiinilisest aspektist lähtudes.⁸ Neil kahel käsitlusel tuleks aga vahet teha: meditsiinilisest aspektist on oluline välja selgitada, millised tunnused sellele seksuaalsele hälbele vastavad ja millisel juhul saab isikule diagnoosiks pedofiilia panna. Õiguslikust aspektist on oluline pedofiilsete tunnustega teo toimepanemise avastamine ning selle teo eest karistamine.

Kui me pedofiilia meditsiinilises mõistes kuriteoks loeksime, siis tähendaks see sisuliselt, et me hakkaksime karistusi määrama selle eest, et isikul on meditsiiniliselt hinnatav hälve. See tekitaks absurdse olukorra – püromaani ja rassisti ei saa me karistada lihtsalt selle eest, et ühte paelub leek ja teine vihkab erineva nahavärviga inimesi. Karistada saame neid alles siis, kui nad oma uskumustele ja vaadetele tuginevalt mingi ühiskonnas taunitava ja karistatava teo toime panevad. Sama reegel peab kehtima ka pedofiilia puhul.

Karistusseadustikus pedofiilia koosseis puudub, st, et pedofiilia ei ole karistusõiguslikult sätestatud mõiste. Karistusseadustiku isikuvastaste süütegude peatüki 7. jagu räägib seksuaalse enesemääramise vastastest kuritegudest.⁹ Samuti on karistusseadustikus eraldi jagu alaealiste vastu suunatud süütegude kohta. Mõlemast – nii seksuaalse enesemääramise vastaste kuritegude jaost kui ka alaealiste vastu suunatud süütegude jaost võib leida koosseise, mille tegevust saaks pedofiilile omistada.¹⁰

⁷ M. Tomberg. Pedofiiliajuhtumite lahendamine lastekaitsetöös. – Sotsiaaltöö, 2008/2, lk 27.

⁸ Samas.

⁹ KarS (viide 5).

¹⁰ Näiteks võiks pedofiilile omistada KarS §§ 141, 144, 145, 145¹, 175¹, 178, 178¹ ja 179 koosseise.

Lapse seksuaalseks väärkohtlemiseks loetakse mistahes seksuaalseid tegevusi lapsega, mis ületavad lapse arengulisi võimeid.¹¹ Kui võrrelda eelnimetatud lapse seksuaalse väärkohtlemise mõistet pedofiilia mõistega, saab ühe puhul selgelt eristada viite hälbelisele käitumisele, teise puhul aga selline alatoon puudub ning mõisteseletus on avatud teokirjeldusena. Kas sellisel juhul saame kõik laste seksuaalsed väärkohtlejad pedofiiliksi lugeda ning kõiki pedofiile automaatselt lapse seksuaalseks väärkohtlejaks liigitada, või tuleks nende kahe mõiste vahele selge piir tõmmata?

Pedofiilia mõistet saab avada meditsiinilisest ja õiguslikust aspektist ning oluline on küsida, kuivõrd üldse saab karistusõiguslikult pedofiiliast rääkida.

1.2 Pedofiilia meditsiiniline ja psühholoogiline mõiste

Rahvusvaheline haiguste klassifikatsioon RHK-10 avab pedofiilia mõiste järgmiselt: „Laste seksuaalne eelistamine, objektid on tavaliselt puberteedieelses või varases puberteedieas. Osa pedofiile on huvitatud ainult tüdrukutest, teised ainult poistest ja osa on huvitatud mõlema soo esindajatest. Pedofiiliat täheldatakse harva naistel. Kontaktid täiskasvanute ja seksuaalselt küpsete noorukite vahel on sotsiaalselt hukka mõistetud, eriti kui osalised on samast sugupoolest, kuid need ei pea ilmingimata seostuma pedofiiliaga. Üksikjuhtumit, eriti kui algataja on alaealine, ei saa hinnata kui diagnoosi kinnitavat püsivat ja domineerivat tendentsi. Pedofiilide hulka kuulub ka inimesi, kes eelistavad täiskasvanud seksuaalpartnereid, kuid kontaktide ebaõnnestumise tõttu pöörduvad harjumuspäraselt laste kui asendajate poole. Mehed, kes kiusavad seksuaalselt oma eelpuberteedieas lapsi, lähenevad võimalusel samal kombel ka teistele lastele, igal juhul on nende käitumine hinnatav pedofiiliana.“¹²

Eelnevas mõistes jääb silma väljend seksuaalne eelistamine. Eelistamine iseenesest on üsna vähenõudlik verb, st, et pedofiilia diagnoosimiseks piisab eelneva mõisteseletuse kohaselt üsna vähesest. Eelistamine ei eelda mingite tegude toimepanemist ja eelistuste väljanäitamist, eelistamine võib jääda ka pelgalt mõttetasandile. Lisaks ei viita väljend seksuaalne eelistamine vägivaldsusele – järelikult ei tähenda pedofiilia kui hälve ilmingimata

¹¹ K. Connell-Carrick. Child Abuse and Neglect. – The Wiley-Blackwell Handbook of Infant Development, second edition, lk 180.

¹² Rahvusvaheline haiguste kvalifikatsioon RHK-10. Arvutivõrgus:

<http://www.kliinikum.ee/psyhhiatriakliinik/lisad/ravi/RHK/RHK10-FR17.htm> (04.05.2014).

vägivaldsust ohvri suhtes, vaid võib avalduda ka mittevägivaldsete kontaktide näol. Muidugi ei tähenda mittevägivaldne seksuaalne akt täisealise ja lapse vahel ka seda, et me sellist käitumist ühiskonnas aktsepteerima peaksime.

Meditiiniliselt võib pedofiilia ka üldse märkamatuks ja diagnoosimata jääda, kui pedofiil oma eelistusi ja mõtteid kuidagi ei väljenda. Seega on ka väga raske teha ning usaldada statistikat pedofiilide arvukuse kohta meie keskel, kuna neid, kes lapsi seksuaalselt küll eelistavad, kuid seda mingil viisil välja ei näita, võib olla palju. Samas võib selliste pedofiilide arv väga väike olla, kes kunagi mingi kontaktini reaalselt ei jõua – sellised oletused võivad statistikat nii ühes kui teises suunas oluliselt mõjutada.

Eelnimetatud mõisteseletus viitab ka kontaktidele seksuaalselt küpsete noorukite ja täiskasvanute vahel, tuues välja, et selliste kontaktide näol ei pruugi alati ka pedofiiliaga tegemist olla. Tänapäevases ühiskonnas on selliste seksuaalsete kontaktide näol tegemist paratamatusega. Uuringud näitavad, et arenenud riikides on 17.5 – 18 eluaastat esimese seksuaalse kogemuse vanuseks, kuid see number on kahanemas. Samas räägivad mitmed uuringud hoopis muud – esimesed seksuaalkogemused saadakse juba 13.5 – 14.6 aastast.¹³ Oleks meelevaldne väita, et kui oma esimesed seksuaalsed kogemused on nooruk saanud täisealisega, on ta pedofiili ohvriks langenud.

Tüdrukud saavutavad suguküpsuse üldiselt varem kui poisid, seega on ka üsna tavapärane, et oma esimese seksuaalse kogemuse saavad noored suguküpsed tüdrukud just täisealise partneriga. Selline olukord võib ühiskonnas küll taunitud olla, kuid pedofiilia mõiste all käesoleva töö autor seda teemat ei puudutaks. Kui tegemist on alaealise, kuid suguküpse partneriga täisealise jaoks, siis ei eruta teda mitte lapseealisus või noorus, vaid alaealist võetakse üldjuhul võrdväärse partnerina. Pedofiiliast saab hakata rääkima siis, kui lapseealisus kui fakt ise tekitab täisealises seksuaalset erutust ja ta eelistab partnerit just seetõttu.

Erinevaid parafiiliaid, mille alla ka pedofiilia käib, seostatakse tihti hälbena alles siis, kui on möödunud teatud periood, mille jooksul kõrvalekallet täheldada võib. Mitmed autorid on viidanud pedofiilia puhul selle kestvusele pooleaastase perioodi jooksul, et saaks rääkida

¹³ L. Avery, G. Lazdane. What do we know about sexual and reproductive health of adolescents in Europe? – The European Journal of Contraception and reproductive Health Care, December 2010, vol 15, lk S55.

hälbest: „Parafiliidid iseloomustab nende kogemine vähemalt pooleaastase perioodi jooksul, mil seksuaalfantaasiad ja -tugid peavad olema korduvad.“¹⁴ Pedofiilia alla on liigitatud ka seda, kui isik on vähemalt pooleaastase perioodi jooksul olnud huvitatud lapspornograafiast ja seda eelnimetatud perioodi jooksul korduvalt vaadanud.¹⁵

Kui seksuaalselt normaalne isik juhtub mingil põhjusel pornograafilise materjali peale, milles osalevad lapsed, ei ole kindlasti tegemist pedofiiliaga. Kui aga isik järjepidevalt ja teadlikult pooleaastase perioodi jooksul lapspornograafiat vaatab ning sellest ka seksuaalse rahulduse saab, tuleb juba seksuaalsest hálbest rääkida.

See, kui isik tegeleb pidevalt lapsporno jälgimisega, annab aimu tema haiglastest seksuaalsetest ihadest ja pedofiiliast kui haigusest, mis võib välja kujuneda ka lapse suhtes pedofiilia akti toimepanemiseks, kuna isikul võib tekkida soov ka ise nähtut proovida. Eesti õiguse kohaselt saab isikut, kes lapspornograafiaga tegeleb, KarS § 178 alusel vastutusele võtta lapspornograafiat sisaldava materjali hoidmise eest, lastega seotud pornograafilise materjali jälgimise eest sätestab karistuse KarS § 175.¹⁶ Seega saab lapspornograafia vaatamise kestuse ja sagedusega arvestada pedofiilia kui meditsiinilise hálbe kirjeldamisel, kuid see ei ava pedofiilia mõiste õiguslikku poolt.

T. B. Poepl jt on oma uuringus leidnud, et pedofiilid näitavad seksuaalset huvi üles üksnes laste suhtes, täiskasvanud neid seksuaalselt üldse ei huvita. Eelnimetatud autorid leidsid mh, et pedofiili ajus toimuvad teatud muutused, kui neile näidata alasti lapseelisi.¹⁷ Pedofiili jaoks on lapse keha ja lapselikkus fetišiks, mis automaatselt seksuaalse erutuse esile kutsub. Huvitav on siiski see, et normaalsel täiskasvanud isikul ei tekita iga alasti täiskasvanu seksuaalset erutust. See näitab selgelt, kui tugevalt erineb pedofiili aju ja selle funktsionaalsus normaalsest. Seksuaalne ebaküpsus on pedofiili jaoks kui kinnisidee, mille lähedust ta tundma peab.

Erinevalt eelnevate autorite käsitlesest ütleb rahvusvaheline haiguste klassifikatsioon aga, et pedofiilia võib avalduda ka normaalse seksuaalse käitumisega täiskasvanul siis, kui

¹⁴ J.V. Becker, B.R. Johnson. Textbook of clinical psychiatry. Sexual and Gender Identity Disorders, fourth edition, lk 757.

¹⁵ Pessimism about pedophilia (viide 4), lk 1.

¹⁶ KarS (viide 5).

¹⁷ Poepl, T. B. Jt (viide 4), lk 1660.

seksuaalsed kontaktid täiskasvanutega ei õnnestu.¹⁸ Mõlemal seisukohal on üsna tugevad pooltargumendid – nende täiskasvanute puhul, kellel on omaealistega seksuaalsete kontaktide loomine raske olnud, saab otsustavaks ilmselt see, kui nad avastavad et lapsega on kontaktloomine lihtsam ning tihti on lapsed oma sugu ja seksuaalsust avastades sellest teemat ka huvitatud. Samuti on lapses kergem enda suhtes usaldust tekitada – tihti piisab selle jaoks üksnes maiustuste või mänguasjade ostmisest. Seda taktikat paljud pedofiilid ka kasutavad.

Näitena võib tuua Eestis asetleidnud juhtumi, mille kirjeldus on järgmine: X meelitas 7- ja 11 – aastased tüdrukud linna peal enda juurde, pakkudes neile jäätist ja limonaadi. Kui tüdrukud olid X-le lähenenud, osutas X tüdrukute nähes käega enda suguelundile ning ütles „Teeme seda.“ Seejärel haaras X 11-aastaselt kannatanul kõhu ümber kinni ja surus kannatanu enda vastu. Seda nägi mõne meetri kauguselt pealt 7-aastane tüdruk. Tegemist oli amoraalse käitumisega, millega X tahtis äratada lapsealises huvi suguelu vastu, pakkudes tasuta seksuaalteenuse eest jäätise ja limonaadi näol. Oma tegevusega ohustas X laste normaalset kõlbelist arengut ja tekitas lastes vääristunud ettekujutuse seksuaalmoraalist.¹⁹

Samas toetab väidet, et pedofiile huvitavad üksnes lapsed, pedofiili tugev hälbeline arusaam seksuaalsusest ja sellega seonduvast. Lapse keha ei ole normaalse täiskasvanu jaoks erutav, lapsel ja ka eelpuberteedialisel on välja arenemata sugutunnused ning seksuaalvahekord lapsega on lapse füüsilisest väljaarenematuses tingituna teo toimepanija jaoks ka üsna vaevaline, mistõttu peab rahulduse saamiseks üsna tugevat jõudu ja vägivalda rakendama. See aga oma seksuaalsete ihade rahuldamiseks pedofiili jaoks takistuseks ei saa.

Pedofiilia psühhiaatriline definitsioon sisaldab endas natukene mõlemat – nii õiguslikku kui ka meditsiinilist käsitlust. Nimelt hõlmab pedofiilia psühhiaatriline definitsioon endas nii seksuaalseid tegevusi lapsega kui ka erootilist kiindumust lapsesse, seejuures seksuaalse väärkohtlemise akti toime panemata.²⁰ Kuna psühhiaatria tegeleb nii psüühikahäirete ennetamise, diagnostika kui ka raviga, siis just ennetamine ja tagajärgedega tegelemine ühendab psühhiaatrilist lähenemist õigusliku mõistega rohkem, kui meditsiiniline. Kuna aga psühhiaatria on meditsiini üks osa, langeb see siiski suuremas osas kokku üldise meditsiinilise lähenemisega pedofiilia mõistele.

¹⁸ Rahvusvaheline haiguste klassifikatsioon RHK-10 (viide 12).

¹⁹ TMKo 17.04.2002, 1-159/2001 (lahend kättesaadav Tartu Maakohtu Tartu kohtumaja arhiivis).

²⁰ H.I. Kaplan, B.J. Sadock. – Kaplan and Sadock's Synopsis of psychiatry. Baltimore 1994, lk 676.

Huvitava uurimuse pedofiilia mõiste tõlgendamisest erinevate spetsialistide pilgu läbi, kes laste ja nende kaitsega oma igapäevatoos kokku puutuvad, on läbi viinud K. F. McCartan. „Pedofiiliast kui üldisest lapse seksuaalsest väärkohtlemisest rääkimine, kasutamata seejuures spetsiaalseid termineid, mis neid kahte mõistet omavahel eristaksid, juhib lugeja tihti homogeense karakteristiku juurde, kasutamata selle mõiste heterogeenset olemust.“²¹ Oma uurimusse kaasas K. F. McCartan kolmest erinevast grupist professionaale – laste ja nende kaitsega tegelevaid ametnikke, sh politseinikke, kriminaalhooldusametnikke, terapeute; meedia esindajaid, sh ajakirjanikke ning reportereid, kes tegelevad antud vallas kirjutamisega; akadeemikuid, sh kriminolooge, psühholooge, sotsiolooge.

Laste ja nende kaitsega tegelevad ametnikud olid kõik ühel meelel, et üldiselt on pedofiilia näol tegemist seksuaalse huviga laste vastu. Kõikidest pedofiilia mõiste käsitlustest käis läbi pedofiili seksuaalne huvi laste vastu, seksuaalsed fantaasiad laste suhtes, emotsionaalse läheduse tundmine laste suhtes.²² Pedofiilia mõiste lahtiseletamisel räägiti emotsioonidest, mida pedofiil laste suhtes tunneb, seega oli mõistele lähenemine meditsiiniline.

J. Cloud ütleb, et mitte kõik pedofiilid ei anna enda seksuaalsele tungile laste suhtes alla, vaid suur osa neist tegelikult lapse seksuaalset väärkohtlemist toime ei panegi. Samas pedofiilia mõistena toob autor välja korduva, intensiivse, seksuaalsetest fantaasiatest kantud tunge või käitumise, mis hõlmab endas seksuaalseid tegevusi eelpuberteedialise lapsega.²³ Esialgu vastuolulisena tunduv lähenemine hõlmab endas tegelikult nii meditsiinilist kui ka õiguslikku aspekti. Tung on soov mingil viisil käituda, milleni jõuda ei pruugita. Sellisel juhul ongi pedofiilia näol tegemist pelgalt meditsiinilise hälbega, kuna isiku väärastunud seksuaalfantaasiate eest kedagi karistada ei saa ja reaalselt ohtu pedofiil üksnes fantaseerides kellelegi ei kujuta.

Eelnevalt väljatoodud mõisteseletused seksuaalse alatooniga tegudest ei räägi – karistusõiguslikult sellise mõiste kasutamine võimalik ei oleks, kuna karistusõiguses on oluline, et pandaks toime tegu, millele järgneb karistus. „Kui isik on toime pannud hukkamõistetava, etteheidetava teo, siis tuleb teda selle eest karistada.“²⁴ Pelgalt mõtete eest

²¹ F.K. McCartan. Professional responses to contemporary discourses and definitions of paedophilia. – International Journal of Police Science & Management, winter 2011/13, lk 323.

²² Samas, lk 328.

²³ J. Cloud. Pedophilia. – Time, 29. aprill 2002, lk 43.

²⁴ J. Sootak (koost). Karistusõigus. Üldosa. Tallinn 2010, lk 29.

karistusõiguses aga vastutusele võtta ei saa. See on ka üks põhjustest, miks ei saa võtta üks-ühele üle meditsiinilist mõistet karistusõigusesse, sest viimane eeldab siiski füüsilist tegu. Muidugi mõningate eranditega puudub ka karistusõiguslikes koosseisudes füüsiline tegu, nagu näiteks ähvardamise koosseis, kuid tegemist on siiski teo verbaalse täideviimisega, mida ka pedofiilia puhul teha saab. Näiteks saab pedofiili vastutusele võtta KarS § 179 alusel muuhulgas, kui ta lapsega seksuaalsetel teemadel räägib.²⁵

Ka pedofiiliast meditsiinilisest küljest rääkides on viidatud tegudele, mille pedofiil toime võib panna: näiteks võib pedofiili tegevus seisneda lapse riietamises ning vaatamises, enda paljastamises lapse nähes, lapse juuresolekul masturbeerimises, lapse katsumises ja silitamises, samuti võib pedofiili tegevus seisneda juba tunduvalt raskemates aktides, näiteks suuseksis lapsega ning sugulises vahekorras, kasutades eesmärgini jõudmiseks tihti ka vägivalda.²⁶

1.3 Pedofiilia õiguslik mõiste

Kuigi õiguslikult ei ole pedofiilia mõistet paika pandud, pööratakse üha suuremat tähelepanu laste seksuaalsele väärkohtlemisele ja selle vastu võitlemisele. Juba 19. sajandi lõpus hakati looma lastekaitsele suunatud liikumisi²⁷ ning ühe hiljutisema näitena Eestist võib tuua 2005. aastal allkirjastatud Laulasmaa deklaratsiooni, millega seati esikohale võitlus alaealiste poolt ning alaealiste suhtes toimepandud kuritegevusega, esmajärjekorras lapsohvritega vägivaldaja seksuaalkuritegudega.²⁸ Kuna laste väärkohtlemise, sh seksuaalse väärkohtlemise ja pedofiilia vastu võitlemine on meie ühiskonnas prioriteet, siis on vaja, et oleks selged ka mõisted, millega opereeritakse.

Eeldatavasti on üheks põhjuseks, miks konkreetselt pedofiilia mõistet kehtivas õiguses ei käsitleta, seotud pedofiilia tugeva meditsiinilise aspektiga – tegemist ei ole algselt õigusliku mõistega, vaid meditsiiniliselt hinnatava seksuaalhälbega. Isiku puhul, kes paneb toime

²⁵ J. Sootak. KarS § 179 komm. – P. Pikamäe, J. Sootak (koost). Karistusseadustik. Komm vlj 3. trükk. Tallinn: Juura, 2011.

²⁶ B. Spiecker, J. Stutel (viide 4), lk 331-332.

²⁷ C. Critcher. Media, Government and Moral Panic: the politics of paedophilia in Britain 2000-1. – Journalism Studies, 2002, vol 3, nr 4, lk 521.

²⁸ Laulasmaa deklaratsioon kuritegevusvastase võitluse eelistustest. Justiitsministeerium 2005. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/15087> (04.05.2014).

tapmise, ei saa hõlbest meditsiinilises mõttes nii rääkida, nagu pedofiilia puhul, kuna pedofiilia ei pruugi üldse mingi teo toimepanemisega seotud olla. Samuti on pedofiilia mõiste veel ebaselge, kuna sellele on väga palju erinevaid lähenemisviise antud. Eeldatavasti oleks pedofiilia koosseisu sätestamine seaduse tasandil üsna keeruline, kuna tegemist on väga üldise mõistega, et seda ühte paragrahvi või ka jakku kirja panna. Praegu on karistusseadustikus erinevaid koosseise, mille saaks pedofiiliaga siduda, mitmeid.²⁹

Ühe esimestest pedofiilia käsitlustest Eesti õiguskirjanduses tõi lugejani L. Auväärt: „Tavaliselt mõistetakse pedofiilia all seksuaalset hälvet, kus seksuaalne rahuldus saadakse seksuaalsest tegevusest lapsega. Siin ei ole lapse sugu oluline, sest lapse keha ise on sooliselt ebaküps ja sellisena on ta pedofiilile tõeliseks seksuaalseks stiimuliks (lapse keha on seksuaalseks fetišiks).“³⁰ L. Auväärt viitab selgelt oma pedofiiliakäsitluses sellele, et teo toimepanija jaoks on oluline ohvri sooline ebaküpsus ning lapselik keha. Samuti räägib L. Auväärt pedofiiliast kui seksuaalsest hõlbest, tuues õigusliku mõiste juurde tugevalt meditsiinilise aspekti. Õiguslikust aspektist oleks ehk vajalikum rõhuda pedofiiliale kui lapse suhtes toimepandud väärkohtlemise aktile ja sellele, kuidas sisustada mõistet laps.

Kuna varasemast tuleb selgelt välja, et pedofiilia on eelkõige meditsiiniline hälve, mida õiguslikult ühtselt analüüsitud ja paika ei ole pandud, siis ehk tuleks pedofiiliat puudutavates küsimustes õiguslikust aspektist lähtudes pigem lapse seksuaalsest väärkohtlemisest rääkida, kuna lapse seksuaalne väärkohtlemine kätkeb endas alati ka mingi seksuaalse sisuga teo toimepanemist ohvri suhtes, mille käesoleva töö autor leiab üheks puuduseks pedofiilia mõiste juures.

Pedofiilia ja lapse seksuaalse väärkohtlemise mõistete eristamise olulisele on ka varasemalt viidatud: „Rääkides lapse seksuaalsest väärkohtlemisest ja pedofiiliast, on väga oluline jätta meelde, et need kaks mõistet kirjeldavad kahte omavahel seotud, kuid siiski eraldiseisvat nähtust. Lapse seksuaalne väärkohtlemine on õiguslik mõiste ja pedofiilia meditsiiniline.

²⁹ Erinevaid pedofiilia mõistega ühtivaid paragrahve võib leida nii karistusseadustiku 9. kui ka 11. peatükist. KarS (viide 5).

³⁰ L. Auväärt. Õigusseksuoloogia õpik. Tallinn 1997, lk 73.

Tähtis on välja tuua, et pedofiil ei pruugi ilmtingimata lapse väärkohtleja olla ning isik, kes last seksuaalselt väärkohtleb, ei ole alati pedofiil.³¹

Pedofiilia ja lapse seksuaalse väärkohtlemise eristamise olulisust järgnevas ka analüüsitakse.

1.4 Laste seksuaalse väärkohtlemise mõiste

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivis C1 2011/93 EL ei ole otseselt avatud lapse seksuaalse väärkohtlemise mõistet, see on avatud lapse seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise mõistete avamise kaudu. Artikkel 3 kohaselt on seksuaalse kuritarvitamisega seotud süütegudeks:

1. seksuaalse enesemääramise ikka mitte jõudnud lapsele seksuaaltegevuse näitamine seksuaalsel eesmärgil;
2. seksuaalse kuritarvitamise näitamine seksuaalsel eesmärgil, isegi, kui lapse selles osalema ei pea;
3. lapse kaasamine seksuaaltegevusse;
4. lapsega seksuaaltegevuses osalemine;
5. lapse sündimist seksuaaltegevusse kolmanda isikuga.³²

Seksuaalse ärakasutamisega seotud süütegudeks artikkel 4 kohaselt on:

1. lapse pornograafilises etteastes osalema panemine, osalemiseks värbamine, või sellest majandusliku kasu teenimine, või lapse muul viisil kõnealusel eesmärgil ärakasutamine;
2. lapse pornograafilises teoses osalema panemine, kasutades sundi või jõudu, või lapse sellel eesmärgil ähvardamine;
3. lapse osalusel toimuva pornograafilise etteaste teadlik jälgimine;
4. lapse lapsprostituutsioonis osalema panemine või osalemiseks värbamine või sellest majandusliku kasu teenimine või lapse muul viisil kõnealusel eesmärgil ärakasutamine;

³¹ K. M. Beier jt. Can pedophiles be reached for primary prevention of child sexual abuse? First results of the Berlin Prevention Project Dunkelfeld (PPD). – The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology, 2009/6, lk 852.

³² Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 13.12.2011 direktiiv C1 2011/93, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning lasteporno vastast võitlust ja mis asendab nõukogu raamotsuse 2004/68/JSK. – ELT L 335, 17.12.2011, lk 14 – 15.

5. lapse lasteprostitutsioonis osalema panemine, kasutades sundi või jõudu või lapse sellel eesmärgil ähvardamine;
6. lasteprostitutsiooni raames lapsega seksuaaltegevuses osalemine.³³

Nimetatud direktiiv pöörab erilise tähelepanu lapspornograafiale. Esmapilgul võib lapspornograafia üsna süütu väärkohtlemise viisina paista, eriti, kui tegemist on lapspornograafia omamise või vaatamisega. Siiski tuleb arvestada, et iga pornograafiline teos, milles osaleb laps, tähendab automaatselt selle lapse seksuaalset väärkohtlemist.

„Need, kes on süüdi mõistetud lapspornograafia alastes süütegudes, ei pruugi ise lapsega aktiivses kontaktis olla, kuid see, et nad lapspornograafiat kasutavad, loob üha suurema nõudluse lapspornograafiale.“³⁴ Seega – mida suurem on nõudlus lapspornograafiale, seda rohkem on meil seksuaalselt väärkoheldud lapsi. Lapsporno valmistamine ja selle võimaldamine sekkub tugevalt pornograafilise teose valmistamisel osalenud lapsealise normaalsesse ja seksuaalsesse arengusse, mis ongi kaitstavaks õigushüveks ühiskondliku kõlbluse asemel.³⁵

Eestis asetleidvate lapspornograafia juhtude statistika on üsna murettekitav: Justiitsministeeriumi statistika kohaselt registreeriti Eestis 2008. aastal 52 lapsporno valmistamise ja selle võimaldamise juhtumit. Neist 7 juhtumit puhul teavitasid Saksamaa ja Ameerika Ühendriigid, et Eestis asuvalt IP-aadressilt levitatakse või on alla laetud lapspornograafiat. 30 juhul oli tegemist arvutis, CD-l või DVD-l lapspornograafia materjalide (videod-fotod) hoidmisega, allalaadimisega, levitamisega või müümisega, sh vähemalt 10 registreeritud kuriteo puhul oli tegemist sama kahtlustatavaga. Viiel juhul filmiti alaealist veebikaameraga, ähvardades seejärel video internetti üles riputada – sellistel juhtudel oli kannatanu vanus 13–15 aastat. Ühel juhul loodi 15-aastasele tüdrukule internetilehekülgedel libakonto, kuhu lisati pornograafilisi pilte, mille töötlemisel kasutati tema portreefotot.³⁶

Euroopa Parlamendi ja Nõukogu direktiivis, mis käsitleb laste seksuaalset kuritarvitamist ja ärakasutamist ning lasteporno vastast võitlust, on reguleeritud ka lapse ahvatlemine

³³ Samas, lk 15-16.

³⁴ J. Neutze jt. Predictors of Child Pornography Offenses and Child Sexual Abuse in a Community Sample of Pedophiles and Hebephiles. – Sex Abuse, 2011/23, lk 213

³⁵ J. Sootak (viide 25), § 178 komm 1.

³⁶ B. Tammiste, K. Tamm. Seksuaalkuritegevus. – Kuritegevus Eestis 2008. Tallinn 2009, lk 67.

seksuaalsel eesmärgil, mis kujutab endast info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kaudu tehtud ettepanekut lapsele, kes ei ole jõudnud veel seksuaalse enesemääramise ikka.³⁷

Tegemist on tänapäeval äärmisel levinud seksuaalse väärkohtlemise liigiga, mis kujutab endast seksuaalset väärkohtlemist internetis. „Viimastel aastatel on statistika kohaselt muutumas seksuaalkuritegude struktuur – kui varem esines rohkem laste seksuaalse enesemääramise vastaseid kuritegusid, siis nüüd on tendents rohkem pornograafiasüütegude ja lapse seksuaalse ahvatlemise poole nihkunud.“³⁸ Ilmselt on põhjus tugevas kontrollis lastega lähedasi suhteid loovate täiskasvanud isikute suhtes, aga ka see, et internetis on lapsega väga lihtne kontakti saada – kui mitte muul viisil, siis kas või valeidentiteeti kasutades.

Laste seksuaalne väärkohtlemine interneti vahendusel hõlmab endas Stockholmis läbiviidud uuringu kohaselt järgmisi akte: lapsele teadlikult enda intiimsete kehaosade näitamist ja pornograafilise materjali tutvustamist, lapse ebasüüdsas olekus filmimine või fotografeerimine (nimetatud tegevuse all on mõeldud seda, et laps ise näitab ennast interneti vahendusel alasti), lapse julgustamine seksuaalseks tegevuseks, seksuaalse sisuga kommentaarid lapse seksuaalsuse kohta, et last alandada, lapse julgustamine prostitutsioonile.³⁹

Eesti karistusseadustikus käsitlevad laste seksuaalset väärkohtlemist esmalt KarS seksuaalse enesemääramise vastaste kuritegude jaos olevad koosseisud – vägistamine, suguuhtele sundimine, suguuhe lapsealises ja alaealiselt seksi ostmine. Lisaks seksuaalse enesemääramise vastastele süütegudele on karistusseadustikus sätestatud ka eelnevalt viidatud direktiivis väljatoodud lapse seksuaalse väärkohtlemise aktid. KarS §§ 178-179 asuvad karistusseadustikus peatükis, mis käsitleb süütegusid perekonna ja alaealise vastu. Seksuaalsüüteod alaealise vastu on suunatud küll alaealise normaalse arengu vastu, kuid olulisem on siin kuriteo suunatus alaealise normaalse seksuaalse arengu ja teatud juhtudel ka seksuaalse vabaduse vastu. Kaitstav õigushüve on alaealise normaalne vaimne, seksuaalne ja üldine füüsiline areng.⁴⁰

³⁷ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu Direktiiv C1 2011/93/EL (viide 32), lk 17.

³⁸ A. Leps jt. Kuritegevus Eestis 2011. Tallinn 2012, lk 68.

³⁹ O. Kolpakova. Online behaviour related to child sexual abuse. Focus groups' findings, Stockholm 2012, lk 17-18.

⁴⁰ J. Sootak (viide 25), pt 11 komm p 4.1.

KarS § 179 kohaselt kujutab seksuaalne ahvatlemine endast sugulist laadi ehk kiimalist tegu, mille eesmärgiks on kannatanus seksuaalelu vastu huvi tekitamine. Tegu ise võib seisneda sugulise kire rahuldamisest lapsealises nähes, pornograafilise teose lapsele näitamises, seksuaalsetel teemadel rääkimises, kallutamisel käsikiimlusele, kokkuvõtvalt üldises psüühilises kiimlemises alaealise suhtes.⁴¹

Ameerika Ühendriikides vastu võetud „Lapse väärkohtlemise ennetamise ja ravi akt“ (*The Child Abuse Prevention and Treatment Act*) defineerib lapse seksuaalse väärkohtlemise järgmiselt: „Lapse seksuaalse väärkohtlemise mõiste hõlmab lapse tööle võtmist, kasutamist, veenmist, peibutamist, ahvatlemist, või sundimist last tegutsema või abistama kedagi teist ükskõik millises seksuaalses tegevuses, või sellise tegevuse visualiseerimises selle tootmise eesmärgil, või vägistamist perekonnasisestes- või hooldaja-hooldatava suhtes, vägistamist seadusest tuleneva mõiste kohaselt; kriitikat, prostitutsiooni, või ükskõik millist muud seksuaalset ärakasutamist, sh intsesti.“⁴²

Eestis on lapse seksuaalse väärkohtlemise mõistet käsitlenud R. Soonets: „Lapse seksuaalne väärkohtlemine on igasugune seksuaalse sisuga aktiivsus lapse suhtes, mis ületab temaga suhtlemise normid.“⁴³ Tegemist on üsna üldise mõisteseletusega, kuid samas annab see väga hästi edasi lapse seksuaalse väärkohtlemise põhiolemuse. Siiski jaotab ka R. Soonets lapse seksuaalse väärkohtlemise kaheks – seksuaalseks ärakasutamiseks ning seksuaalseks vägivaldaks. Esimese puhul on tegemist mittevägivaldse aktiga, kus last kasutatakse seksuaalobjektina oma suguiha rahuldamiseks, teise puhul on tegemist vägivaldse suguiha rahuldamisega lapse peal.⁴⁴

Lapse seksuaalse väärkohtlemise mõistet on käsitlenud ka M. Rosental ja K. Tilk, tuues R. Soonets'i lapse seksuaalse väärkohtlemise mõistele juurde „seksuaalse sisuga ohvri soost tuleneva väärkohtlemisakti, mis põhjustab ohvrile psühholoogilisi ja/või füüsilisi tagajärgi

⁴¹ J. Sootak (viide 25), § 179 komm p 2.4.

⁴² The Child Abuse Prevention and Treatment Act as Amended by P.L. 111-320, the CAPTA Reauthorization Act of 2010, Sec 111. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.acf.hhs.gov/sites/default/files/cb/capta2010.pdf> (04.05.2014).

⁴³ R. Soonets jt. Laste väärkohtlemine. Tartu 1997, lk 97.

⁴⁴ Samas, lk 98-99.

ning on ohvri poolt väärkohtlemisena tajutud.⁴⁵ See, et laps seksuaalset väärkohtlemist sellena ka tajuks, on oluline, et vältida valesüüdistusi. On kindlaks tehtud, et lapsed aeg-ajalt eitavad seksuaalse väärkohtlemise juhtumist ning samuti tajuvad mingeid olukordi seksuaalse väärkohtlemisena, mis tegelikult seda ei ole.⁴⁶

Mitte kõik lapse seksuaalset väärkohtlemist hõlmavad käsitlused ei kaasa internetis levivat väärkohtlemist või lapspornograafiat. D.S. Bromberg ja B.T. Johnson on oma töös kasutanud näiteks Cohen'i ja Mannarino definitsiooni, mille kohaselt „lapse seksuaalne väärkohtlemine on seksuaalne ärakasutamine, mis kätkeb füüsilist kontakti lapse ja teise isiku vahel. Ärakasutamine eeldab lapse ja kuritarvitaja vahelist ebavõrdsust, mis tuleneb vanusest, füüsilistest eeldustest ja/või emotsionaalse suhte iseloomust. Füüsiline kontakt hõlmab anaalset, genitaalset, oraalset kontakti või rindade puudutamist.“⁴⁷

Tänases ühiskonnas lapse seksuaalse väärkohtlemise mõistet enam nii kitsalt võtta ei saa, kuna infoühiskonna võimalused on andnud juurde mitmeid uusi võimalusi lapse seksuaalseks väärkohtlemiseks, millest oli juttu eelnevalt ning mille puhul ei ole füüsiline kontakt ilmingimata vajalik. Nimetatud arusaama toetab ka karistusseadustik: „Kuriteod jagatakse jälgimis- ehk sekkumiskuritegudeks ja ohvritega kuritegudeks, viimased jagatakse omakorda interaktiivseteks ning mitteinteraktiivseteks. Esimesel juhul on ohver ja kurjategija vahetus kontaktis olnud ning reeglina teab ohver öelda, kes tema suhtes kuriteo toime pani, teisel juhul ohvril vahetu kontakt kurjategijaga puudub.“⁴⁸

Lapse seksuaalse väärkohtlemise mõistest rääkides peetakse üldiselt silmas last vanuses kuni 18-aastat.⁴⁹ Kuigi käesoleva töö autor pooldab igati nii lapse seksuaalse väärkohtlemise kui ka pedofiilia puhul lähtumist lapsest kui isikust vanuses kuni 18-aastat, räägitakse pedofiilia puhul üldiselt kuni 14-aastastest ohvritest.⁵⁰

⁴⁵ Rosental, M., Tilk, K. Lapse seksuaalne väärkohtlemine Eestis. Tartu 1999, lk 89.

⁴⁶ W. O'Donohue jt. Analyzing Child Sexual Abuse Allegations. – Journal of Forensic Psychology Practice, 2013/13, lk 296.

⁴⁷ D.S. Bromberg, B.T. Johnson. Sexual interest in children, child sexual abuse and psychological sequelae for children. – Psychology in the Schools, 2001, vol 38(4), lk 343.

⁴⁸ Saar, J. jt. Kuritegevus Eestis 1991-2001. Tallinn: Juura 2003, lk 28-29.

⁴⁹ Euroopa Parlamendi ja Nõukogu Direktiiv C1 2011/93/EL (viide 32), art 2, lk 13; The Child Abuse Prevention and Treatment Act as Amended by P.L. 111-320 (viide 42), sec 3; D.S. Bromberg, B.T. Johnson (viide 47), lk 343; J. Spataro jt. Child Sexual Abuse: A reality for Both Sexes. – Australian Psychologist, vol 35, no 3, lk 177.

⁵⁰ *Supra*, lk 7.

Nagu eelnevast selgub, avatakse lapse seksuaalse väärkohtlemise mõiste eelkõige selle kaudu, milliseid konkreetseid akte lapse seksuaalse väärkohtlemise all mõistetakse. Pedofiilia puhul räägitakse üldiselt ihast alaealiste vastu, kuid ei määratleta, milliseid akte see mõiste endas sisaldab. Erinevus tulebki sellest, et lapse seksuaalne väärkohtlemine on õiguslik, pedofiilia aga meditsiiniline mõiste. Järgnevalt annab töö autor ülevaate lapse seksuaalse väärkohtlemise ja pedofiilia mõistete olulisematest erinevustest.

1.5 Pedofiilia ja laste seksuaalse väärkohtlemise mõistete erinevused

Lisaks sellele, et pedofiilia ja lapse seksuaalne väärkohtlemine erinevad kasutusala poolest, kasutatakse kõnekeeles neid ikka tihti sünonüümidena. Pedofiilia ja lapse seksuaalse väärkohtlemise mõistel on käesoleva töö autori nägemuse kohaselt 4 olulist erinevust, miks ei saa neid mõisteid sünonüümidena kasutada. Alljärgnev tabel annab ülevaate neist neljast põhimõttelisest erinevusest:

Tabel 1. Pedofiilia ja laste seksuaalse väärkohtlemise erinevusi.

	Pedofiilia	Lapse seksuaalne väärkohtlemine
Ohver	Ei pea olema konkreetset ohvrit	Väärkohtlemise mõiste iseenesest nõuab ohvri olemasolu
Tegu	Ei pea konkreetse teoni jõudma, võib jääda vaimsele tasandile	Väärkohtlemise mõiste iseenesest eeldab mingi teo toimepanemist
Motiiv	Vaimne seksuaalne hälve	Motiivi ei pruugi olla
Kestvus (aeg)	Pedofiilia avaldub pidevalt, tegemist on pikaajalise hälbega	Võib olla ühekordne eksimus

Eelnevast on näha, et pedofiilia ja lapse seksuaalse väärkohtlemise mõisted erinevad üksteisest väga olulistes küsimustes – selgelt joonistub välja see, et ühe puhul on tegemist meditsiinilise hälbega, teise puhul karistusõiguslikult karistatava teoga. Seega toetab töö autor arusaama, et pedofiiliast kui mõistest saame rääkida üksnes meditsiinilisest aspektist lähtudes ning õiguslikult tuleb pedofiilia asemel kasutada mõistet lapse seksuaalne väärkohtlemine.

Karistusõigusesse ei saa üks-ühele üle võtta meditsiinilise hälbe mõistet ja isikut selle eest karistama hakata. Kui isikul on mingisugune hälve, siis sellega peavad tegelema arstid, et hälvet ravida. Õiguses tegeletakse aga kuriteo ennetamise ja kuriteo toimepanemise eest karistamisega. Pedofiilia puhul võivad need kaks omavahel muidugi põimuda, sest kui pedofiil paneb toime lapse seksuaalse väärkohtlemise, siis selle eest tuleb teda ka karistada. Karistamise põhjus sellisel juhul ongi see, et pedofiil pani toime koosseisule vastava süüteo, mille eest seadus näeb ette karistuse, mitte see, et isikul meditsiiniliselt hinnatav seksuaalne hälve on.

Järgnevalt analüüsib töö autor pedofiilia ja lapse seksuaalse väärkohtlemise erinevusi, tuginedes eelnevalt väljatoodud neljale põhimõttelisele erinevusele nende kahe mõiste vahel.

Esmalt on üheks oluliseks lähtekohaks pedofiilia ja lapse seksuaalse väärkohtlemise puhul ohver – mõlemad, nii pedofiilia kui ka lapse seksuaalne väärkohtlemine, on suunatud lapsele, kuid seda erinevatest külgedest. Lähtudes rahvusvahelise haiguste kvalifikatsiooni RHK-10 pedofiilia käsitlest, siis seal ei räägita mitte ohvrast, vaid objektist.⁵¹ Põhjus, miks ei räägita ohvrast, on see, et pedofiil ei pruugi toime panna tegu, millel oleks konkreetne ohver või ohvrid. Pedofiilil ongi enamjaolt objektid – lapsed, kes pedofiili seksuaalselt erutavad, kellest fantaseerides pedofiil seksuaalse rahulduse saab.

Pedofiilile tekib ohver siis, kui ta lapsega kontakti otsib – olgu see siis lihtsalt lapse jälgimine, temaga seksuaalsel alatoonil rääkimine, või ka füüsilise kontakti loomine. Tihti rahuldavad pedofiilid oma seksuaalsed ihad lapspornograafiat vaadates. Kui pedofiil mõne eelnimetatud tegudest toime paneb, siis vastab see karistusseadustiku vastavale lapse seksuaalset väärkohtlemist või lapse vastu suunatud süütegu käsitlevale koosseisule ning karistusõiguslikult saab juba lapse seksuaalsest väärkohtlemisest rääkima hakata, kuna pedofiilia koosseis kehtivas õiguses puudub ning isikut ei mõisteta süüdi mitte seetõttu, et ta on pedofiil, vaid seetõttu, et ta pani toime karistatava teo.

Seevastu lapse seksuaalse väärkohtlemise mõiste eeldab alati ohvri olemasolu. Juba mõiste kirjeldusest endast tuleb välja, et väärkohelda ei saa kedagi, keda ei eksisteeri.

⁵¹ Rahvusvaheline haiguste kvalifikatsioon RHK-10 (viide 12).

Seega on üheks äärmiselt suureks erinevuseks pedofiilia ja lapse seksuaalse väärkohtlemise vahel see, et ühel juhul ei pruugi ohvrit üldse olemaski olla, teisel juhul peab ohver olema, et saaksime üldse väärkohtlemisest rääkida.

Kui rääkida lapse seksuaalse väärkohtlemise ohvrist ja pedofiilia võimalikust ohvrist või objektist, siis tuleks tähelepanu pöörata ka ohvri või objekti vanuselisele piirile. Pedofiilia näol on tegemist seksuaalse hälbega, pedofiili erutavad lapsed ja seksuaalselt ebaküpsed isikud. Pedofiili jaoks ei mängi rolli see, kui vana täpselt tema objekt või ohver on – oluline on, et objekt või ohver erutab pedofiili oma lapselikkusest tulenevalt.

Lapse seksuaalse väärkohtlemise mõiste puhul on ohver kuni 18-aastane isik. Karistusseadustikus on seksuaalse enesemääramise vastaste süütegude jaoks peaaegu igal koosseisul kvalifikatsioon, mis sätestab selle süüteo toimepanemise noorema kui kaheksateistaastase isiku suhtes.⁵²

Teiseks on oluline vaadelda tegu, mis pedofiilia ja lapse seksuaalse väärkohtlemise mõistetes sisaldub. Kuivõrd pedofiilia on meditsiiniline termin, siis ei ole esiteks oluline see, milliseid tegusid pedofiil toime paneb või pani, vaid see, mis toimub tema peas ning nagu eelnevalt öeldud, ei pruugi pedofiil üldse mingit tegu toime panna.

Lapse seksuaalse väärkohtlemise mõiste nõuab juba iseenesest mingi teo toimepanemist, sest väärkohtlemine ei saa toimuda pelgalt mõttetasandil. Samuti on seksuaalse väärkohtlemise erinevad definitsioonid üles ehitatud selliselt, et antud on kas ammendav või üldistatud loetelu tegudest, mida lapse seksuaalse väärkohtlemise all silmas peetakse.

Ka motiivis on oluline erinevus nende kahe mõiste vahel – nimelt ei saa pedofiili puhul rääkida mingitest motiividest, vaid vaimsest seksuaalsest hälbest. Pedofiili ei juhi mitte motiiv, vaid tema väärastunud arusaam seksuaalkäitumisest. Ka lapse seksuaalsel väärkohtlejal ei pruugi kindlat motiivi olla, käesoleva töö autori arvates võib lapse seksuaalse väärkohtlemise isik toime panna ka muudel ajenditel, kui konkreetse soov konkreetset last seksuaalselt väärkohelda.

Kuna pedofiilia on vaimne hälve, siis on tegemist selle pideva avaldumisega. Nagu eelnevalt mainitud, siis lapse seksuaalse väärkohtleja motiiviks ei pruugi olla konkreetset last

⁵² Nt § 141 lg 2 p 1, § 142 lg 2 p 1, § 143 lg 2 p 1, 143¹ lg 2 p 1. KarS (viide 5).

seksuaalselt väärkohelda, seetõttu ei pruugi ühe korra lapse seksuaalse väärkohtlemise toime pannud isik seda enam korrata, vaid see võib jääda ühekordseks. Samas on jõutud järeldusele, et keskmiselt paneb üks isik seksuaalse väärkohtlemise toime keskmiselt 150.2 erineva poisslapse ning 19.8 tüdrukulapse suhtes.⁵³

Eelnevale tuginedes on selge, et õiguslaselt on korrektne kasutada lapse seksuaalse väärkohtlemise mõistet ning see, et lapse seksuaalse väärkohtlemise mõiste ning pedofilia ei ole sünonüümid. Seetõttu kasutatakse käesolevas töös ka edaspidi üksnes lapse seksuaalse väärkohtlemise mõistet.

⁵³ D. West. Paedophilia: plague or panic? – The Journal of Forensic Psychiatry, 11/2000, lk 515.

2. Moraalipaania olemusest ja selle tekkimise põhjustest

2.1 Moraalipaania olemusest

J. Saare moraalipaaniaat käsitleva artikli kohaselt seostatakse moraalipaaniaat n.ö kurjade konstantidega, need on näitajad, mis kirjeldavad ebaadekvaatselt mingit negatiivset sotsiaalset protsessi ja selles osalejaid, sest on konstrueeritud varjatud eesmärkidest lähtudes. Lisaks toob J. Saar artiklis välja, et seejuures on moraalipaaniaat põhiliseks eripäraks avalikkuse selgelt väljendatud mure kellegi või millegi pärast, muretsemise võrdlemisi suur üksmeelsus ja ebaproportsionaalsus. Viimase all mõistetakse mure ebaharilikult suurt taset, mis ei põhine nähtuse tegelikul levikul ega reaalsel ohtlikkusel.⁵⁴

Moraalipaaniaat üheks omaduseks on see, et see on ajutine – probleem tõstetakse üles ning mingi aja pärast see vaibub.⁵⁵ Paaniaat laste seksuaalse väärkohtlemise üle on üks nendest moraalipaaniaatetest, mis ei vaibu kunagi – iga uue avalikuks tulnud juhtumi puhul tõusetub see jälle teemaks – seda nimetatakse jätkuvaks paaniaatiks.⁵⁶

Mingit olukorda moraalipaaniaatiks nimetada ei tähenda, et paaniaatiks alust andnud sündmus/nähtust üldse ei esinenudki, et see põhineb fantaasial, hüsteerial või illusioonidel.⁵⁷ Rääkides mingist nähtusest kui moraalipaaniaatist, ei saa see automaatselt negatiivset varjundit – pigem tõstab see esile ühiskonna muret teatud küsimuse kohta, annab aimu sellest, millised on ühiskondlikud väärtushinnangud teatud ajahetkel, kuna moraalipaaniaad on ajas muutuvad. See, mis täna muret valmistab ning paaniaatiks põhjust annab, võib homme unustatud olla.

Seega saab moraalipaaniaat teatud tingimustel ühiskondliku mure peegelduseks lugeda – paaniaat ei teki nendel teemadel, mis ühiskonnale korda ei lähe. Ilmselt ei tekiks paaniaat sellest, kui avalikkuse ette paisataks andmed, mille kohaselt õpib Eestis iga teine vastavas

⁵⁴ J. Saar. Kurjad konstandid ja Eesti. – Akadeemia 2010/22, lk 1156, 1170.

⁵⁵ A. Rohloff, S. Wright. Moral Panic and Social Tehory: Beyond the Heuristic. – Current Sociology, 2010/58, lk 406.

⁵⁶ D. Garland. On the concept of moral panic. – Crime Media Culture, 2008/4, lk 13.

⁵⁷ S. Cohen. Folk devils and moral panics. Routlege 2011, lk 7.

vanuses noor ülikoolis. Tegemist on positiivse näitajaga ning pikem arutelu teemal, miks see nii on, jääb ära. Olulist rolli mängib ka valdkond – moraalipaania tekib nendel teemadel, mis on kuritegevusega seotud, millel võivad negatiivset tagajärjed olla suure osa ühiskonnaliikmete suhtes.

Samuti ei tekitaks ilmselt erilist paanikat see, kui statistika kohaselt kasvatatakse kodupidamistes suurel hulgal kanepit, kuigi tegemist on negatiivse nähtusega ning narkootikumidega seonduv on kriminaliseeritud. Seni, kuni sellel konkreetseid ohvreid ei ole, ei ole põhjust ka pikemaks aruteluks. Paanikaks annaks põhjust see, kui kanep alaealiste seas selles piirkonnas, kus koduses majapidamises kanepi kasvatamine levinud on, laialt levima hakkaks ning kui kanep oleks lastele kergesti kättesaadav. Siin oleks ohustatud juba laste tervis ning teatud sihtgrupp – lapsevanemad, õpetajad – võtaks noortele kanepi kättesaadavust väga tõsiselt ning teema saaks meedias laialt kajastatuks. Samuti tekiks surve õiguskaitseorganitele – tekkinud olukorraga peaks kiiresti midagi ette võtma, kuna ühiskond nõuab seda. Välistatud ei ole ka see, et konkreetse omavalitsuse kodanikud, kus kanepi kasvatamine hoogustunud on, tegutsemist just omavalitsuselt ootavad. Moraalipaania võib tugeva surve ja tähelepanu alla seada riigi nii kohalikul kui ka parlamentaarsel tasandil.

Moraalipaania eripäraks on see, et probleemi tegelik olemus ja levik paisutatakse üle – näiteks on moraalipaania see, kui räägitakse kuritegevuse kõrgest tasemest, kuigi statistika ütleb midagi teist.⁵⁸ Ka erinev statistika, mis on koostatud laste seksuaalse väärkohtlemise esinemise ja leviku kohta, räägib hoolimata erinevast küsimusepüstitusest selle kasuks, et õnneks ei ole laste seksuaalne väärkohtlemine meie ühiskonnas tavapärane süüteoliik ning laialtlevinud nähtus – 2013. aastal registreeriti Eestis 363 seksuaalkuritegu, millest küll suurem osa pandi toime alaealiste suhtes, kuid arvestades seda, et kõikidest kuriteoliikidest kokku moodustab see alla 1%, siis on tegemist üsna hea näitajaga.⁵⁹

Kui samas vaadata laste suhtes toimepandud seksuaalkuritegusid, mis moodustavad kõikidest registreeritud seksuaalkuritegudest suurema osa – näiteks pandi aastal 2013 Eestis toime 104 kontaktset seksuaalkuritegu (ei hõlma pornograafiat ja seksuaalset ahvatlemist) ning nendest

⁵⁸ A. Rohloff, S. Wright. (viide 55), lk 406.

⁵⁹ A. Leps, B. Tammiste. Seksuaalkuriteod. – A. Ahven jt (koost). Kuritegevus Eestis 2013, Tallinn 2014, lk 4 ja 32.

üksnes 5 pandi toime täisealise suhtes, siis võiks jälle öelda, et numbrid on esmavaatlusel pisut murettekitavad.⁶⁰

Laste seksuaalne väärkohtlemine on teema, mis võiks moraalipaanika alla väga hästi sobida – tegemist on negatiivse nähtusega, mis on pidevalt avalikkuse huviorbiidis ning kohati näib, et tegemist on äärmiselt laialtlevinud probleemiga, kuigi nagu hetk tagasi viidatud, räägib reaalne statistika muud – kõikide kuritegude seas moodustavad laste suhtes toimepandud seksuaalkuriteod väga väikese osa.⁶¹ Samas on aga paanika laste seksuaalse väärkohtlemise teemal mõneti mõistetav – tegemist on laste turvalisuse ning normaalse arengu küsimusega. Laps, kes satub seksuaalse väärkohtlemise ohvriks, ei ole tulevikus eeldatavasti võimeline täisväärtuslikku elu elama⁶², seda enam, et eeldatavasti on need lapsed, kes on lapsepõlves mingit sorti vägivalda all kannatanud, tulevikus suure tõenäosusega ka ise väärkohtlejad⁶³.

Mure laste ja nende turvalisuse pärast ühiskonnas on täiesti normaalne nähtus.

Kui mingil teemal tekib või on tekkimas moraalipaanika, ei tohi kindlasti seda alahinnata. Üldiselt ei teki paanika niisama – sellel on mingid põhjused. Moraalipaanika on kui appikarje riigi suunas, et probleemiga tuleb kiiresti midagi ette võtta.⁶⁴ Tihti kasutavad poliitikud mingil teemal esilekerkivat paanikat enda kasuks ära – see näitab selgelt, mis on ühiskonnas puudulikult reguleeritud ning mille pärast muret tuntakse. See annab hea võimaluse rahva poolehoiu võitmiseks, näidates, et rahva mure on ka nende esindajate mure.

Seega on moraalipaanika põhiliseks olemuseks tõstatada elav diskussioon teemal, mis ühiskonnale korda läheb ning leida sellele lahendus. Näiteks kui tekib paanika laste seksuaalse väärkohtlemise üle, on ühel võimalikul juhul selle lõpptulemuseks laste seksuaalse väärkohtlemise vastaste meetmete tõhustamine laste seksuaalse väärkohtlemise vastu võitlemisel ning väärkohtlejatele määratavate karistuste karmistamine. Erinevatest hoiakutest

⁶⁰ A. Leps, B. Tammiste (viide 59), lk 32.

⁶¹ *Supra*, lk 26.

⁶² B. Nurcome. Child Sexual Abuse I: psychopathology. – Australian and New Zealand Journal of Psychiatry, 34/2000, lk 86; P.K. Trickett and S. Negriff jt. Child Maltreatment and Adolescent Development. – Journal of Research on Adolescence, 21(1), lk 6-10.

⁶³ P.K. Trickett and S. Negriff jt. (viide 62), lk 136-137.

⁶⁴ A. Rohloff. Extending the Concept of Moral Panic: Elias, Climate Change and Civilization. – Sociology, 2011/45, lk 643.

on näha, et laste seksuaalselt väärkohtlejatele soovitakse kõige karmimat karistust, mis võimalik. Ka käesoleva töö autori läbiviidud uuringus, millest tuleb täpsemalt juttu töö 3. peatükis, leidis suurem osa vastajatest, et laste seksuaalse väärkohtlemise ohjamiseks tuleb eelkõige karmistada väärkohtlejatele määratavaid karistusi (vt Lisa 1).

2.2 Võimalikud moraalipaanika tekitajad laste seksuaalse väärkohtlemise küsimuses

Moraalipaanika puhul tuleb arvestada kahe eeldusega: selle tähtsus ise on liialdatud, võrreldes näiteks usaldusväärsemate allikatega ning võrreldes teiste probleemidega on samuti moraalipaanika mingis valdkonnas liialdus.⁶⁵ Kui võtta näiteks laste seksuaalse väärkohtlemise probleem, mille esindatus on alla 1% kogu kuritegevusest⁶⁶, siis märksa rohkem on hetkel Eestis ilmselt levinud perevägivald, mis moodustas 2013. aastal kogu kuritegevusest 7%⁶⁷ ja koolivägivald. Mõlema puhul on tegemist mitte vähem ohtlikku negatiivset mõju avaldava väärkohtlemisega, siiski kui oleks kõrvuti uudis seksuaalselt väärkoheldud lapsest, perevägivald all kannatanud naisterahvast ning koolivägivald all kannatanud lapsest, pöörduks enamus lugejatest kindlasti lapse seksuaalse väärkohtlemise teema poole esmalt.

Seega on üheks moraalipaanika tekitajaks kindlasti meedia ja seal kajastatav.

A. Bray on moraalipaanikat seostanud poliitikaga – ühe teema avalikult eriti tugevalt esiletõstmine ning siis selle lahendamine näitab rahvale, et ühiskonnas esilekerkinud muredega tegeletakse ning neid ei jäeta üksi. Moraalipaanika laste seksuaalse väärkohtlemise üle on poliitiline küsimus seksuaalselt väärkoheldud lastest.⁶⁸ Kogu valijaskond on alati huvitatud nende ja nende lähedaste turvalisusest, seega võib valituks osutada erakond või konkreetne kandidaat, kes valijaga sama muret jagab. Kuna kuritegevus üldiselt ei jäta kedagi ükskõikseks, siis on selle kajastamine poliitiliselt kasulik samm.

⁶⁵ S. Cohen (viide 57), lk 7.

⁶⁶ *Supra*, lk 26.

⁶⁷ L. Surva. Perevägivald. – A. Ahven jt (koost). Kuritegevus Eestis 2013, Tallinn 2014, lk 28.

⁶⁸ A. Bray. Covering the gaze. Child sexual abuse moral panics and the post-feminist blindspot. – *Feminist Media Studies*, 2009/2, lk 175.

Suurt tähelepanu saab laste seksuaalne väärkohtlemine kõikjal ning see on ka põhjuseks, miks paanikat näiteks laste seksuaalse väärkohtlemise üle poliitikaga siduma on hakatud – peegeldab ju poliitika ka ühiskonna valupunkte.

Moraalipaania objektid, ehk need, kelle suhtes paanika tavaliselt tekib, saab S. Cohen'i järgi jagada sotsiaalse staatuse järgi: nendesse gruppidesse kuuluvad näiteks noored, töölisklass ning vägivaldsed meeskodanikud, narkootikumide tarbijad, pedofiilid, satanistid, üksikemad, pagulased. Pedofiilia puhul on S. Cohen välja toonud, et paanika tekib just nende juhtumite üle, kus pedofiil on ohvrile või ohvri perele tundmatu – peresisesed pedofiilia juhtumid vaikitakse tihti maha ning nendega suurt meediakära ei kaasne.⁶⁹

Viimasel ajal on küll ilmsiks tulnud mitmed juhtumid, kus laste bioloogiline isa on neid aastaid vangistuses hoidnud ning terve aeg seksuaalselt väärkohelnud⁷⁰, seega enam ei saa öelda, et nendest asjadest ei räägita.

S. Cohen'i jaotusest tuleb selgelt ka see välja, et paanika tekib kriminaalsusega seotud teemadel – kas nende osas, kes ise kõige tõenäolisemalt kuriteo toime panevad või nende osas, kes kõige tõenäolisemalt kuriteo ohvriks satuvad.

Erinevalt S. Coheni moraalipaaniakate jagamisest nende objekti järgi, on käesoleva töö autori nägemuse kohaselt võimalik jagada moraalipaaniakad ka nende tekke põhjuse järgi. Kuna käesolev töö keskendub laste seksuaalse väärkohtlemise ja moraalipaania vahelistele seostele, siis tugineb töö autor ka järgnevas laste seksuaalse väärkohtlemise näitele.

Põhjused, miks moraalipaania Eestis laste seksuaalse väärkohtlemise osas võib aktuaalne olla, on järgmised:

- 1) olulist rolli mängib statistika varieeruvus – laste seksuaalse väärkohtlemise leviku kohta võib leida erinevat statistikat, mille tulemused oluliselt erineda võivad;
- 2) palju toetatakse varjatud kuritegevuse tasemele, omamata tegelikult selle kohta infot ning jättes varjatud kuritegevuse taseme igäühe enda otsustada;

⁶⁹ S. Cohen (viide 57), lk 8, 14, 16, 20, 22.

⁷⁰ Näitena võib tuua kõigile teada Josef Fritzl'i juhtumi.

3) laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumeid kajastatakse meedias võimalikult palju ning iga kajastatud juhtum tekitab lugejaskonnas ebakindla tunde tema ja tema lähedaste turvalisuse pärast.

Eelnevalt väljatoodud moraalipaanika tekkimise põhjuseid töö autor järgnevalt ka analüüsib.

2.2.1 Statistika varieeruvus kui laste seksuaalse väärkohtlemise paanika tekitaja

Laste seksuaalse väärkohtlemise näol on tegemist tõsise kõrvalekaldega, mille esinemise puhul kannatavad lapsed, kes on ühiskonnas rohkem kaitset vajavad inividid kui täiskasvanud. See on ka üheks põhjuseks, miks meediapilti vaadates jääb mulje, et laste seksuaalset väärkohtlemist esineb meil ebaloomulikult palju – iga avalikuks tulnud juhtum saab meedias äärmiselt suure tähelepanu osaliseks.

Lisaks ametlikule statistikale viiakse läbi erinevaid uuringuid, kust ilmneb näiteks, et üldise lapse väärkohtlemise mõiste üks olulisemaid punkte on just lapse seksuaalne väärkohtlemine.⁷¹ Samas ei tohi tähelepanuta jätta, et lapse väärkohtlemise mõiste ei võrdu lapse seksuaalse väärkohtlemise mõistega, see jätab mulje, et kõik lapse väärkohtlemise juhtumid kujutavadki endast just nimelt lapse seksuaalset väärkohtlemist.

Statistika varieeruvus ning küsimusepüstitus võivad ka tihti äärmiselt erinevaid tulemusi anda. „Ameerikas tehtud uuringute kohaselt on pedofiiliajuhtumite ohvriteks kuni 18-aastased lapsed, kui samal ajal teises riigis 18-aastase nõusolekut juba juriidiliselt õiguspäraseks loetakse.“⁷² Sama lugu on ka Eestiga – kuigi meie õigussüsteemi kohaselt on 18-aastane juba täisealine ning täieliku teovõimega isik, siis pedofiiliajuhtumite statistika puhul arvestatakse last üldiselt kuni vanuses 14-aastat, seksuaalset väärkohtlemist puudutavates analüüsidest aga last kuni 18-eluastani.

Seega on moraalipaanika näol tegemist ühe sotsiaalse nähtuse eriti tugevalt esiletoomisega, tuginedes seejuures erinevale statistikale, mille usaldusvärsus kohati küsitav võib olla. Samuti ei süveneta statistiliste andmete väljatoomisel valimisse ega uurimiseesmärki, millest tulenevalt uurimistulemused tugevalt varieeruda võivad. Kohe, kui statistikast leitakse

⁷¹ K. Soo jt. Laste väärkohtlemise juhtumitest teavitamine ja võrgustikutöö, Tartu 2009, lk 11-12.

⁷² D. West (viide 53), lk 511.

protsent, mis hirmuäratavalt suur tundub, paisatakse meediasse laiali paanika stiilis, et iga 100 eestlase hulgas on vähemalt üks pedofiil. Kriitiline lugeja saab aru, et kui olukord ka realselt selline oleks, oleks kõigi tema tuttavate seas ka vähemalt üks laps, kes on pedofiili ohvriks sattunud. Õnneks see nii ei ole.

„Kui liigitada pedofiilia mõiste alla mittekontaktset kokkupuuted pedofiiliaga, nagu näiteks liputamine, kokkupuude pornograafiaga, ebakohane kõnelus või täiskasvanute alastus, võib öelda, et suurem osa naispopulatsioonist on kannatanud seksuaalse väärkohtlemise all lapsena. Ebakohane puudutamine on naiste seas sagedane pedofiiliaga seotud juhtum, mida mäletatakse lapsepõlvest, samas tõsisest seksuaalsest väärkohtlemisest räägitakse vähe.“⁷³ Pedofiiliat on toodud näitena kuriteost, kus seosed kuritegevushirmu ning tegeliku kuritegude taseme vahel sisuliselt puuduvad – probleemiks on pigem ülemäärane tähelepanu ajakirjanduses ning moraalse paanika külvamine.⁷⁴

Kriminaalstatistika tulemuste varieeruvus ja lünklikkus on Eestis põhjustatud sellest, et kriminaalstatistika on kriminaalmenetluse etapi põhine ning asutusepõhine. „Asutusepõhine statistika võimaldab küll saada ülevaadet konkreetse asutuse töökoormusest ning tegevusest või konkreetsest kriminaalmenetluse etapist, kuid ei võimalda seda hinnata võrdluses teistega ning lähtudes süsteemi kui terviku eesmärkidest.“⁷⁵

Ka usaldusväärsest allikast saadud statistilised andmed võivad realsust moonutatult peegeldada – hea näite olukorra kirjeldamiseks on esile tõstnud J. Saar HIV-i leviku kohta tehtud uuringust: „Pikka aega olid ainsad paigad, kust saadi andmeid HIV leviku kohta, anonüümsed AIDS-i kabinetid, mis oma klientide kohta teadaolevalt objektiivset informatsiooni ei kogunud. Anonüümselt teste korraldades pole võimalik kindlaks määrata HIV-positiivsete hulka, sest diagnoositud juhtude ja indiviidide arvud segunevad. /.../ On ilmselge, et niisugusel viisil loodud statistika iseloomustab põhiliselt kabinetide töömahtu.“⁷⁶ Kuna AIDS-i kabinetide töömaht on ilmselgelt suur ning seda ei saa siduda Eestis AIDS-i haigestunute arvuga, saabki käesolevate andmete põhjal järelduste tegemist moraalipaanikaks

⁷³ D. West (viide 53), lk 511-512.

⁷⁴ J. Saar jt. (viide 48), lk 47.

⁷⁵ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50604/Seletuskiri+%28kriminaalpoliitika+arengusuunaa+aastani+2018%29.pdf> (04.05.2014), lk 18.

⁷⁶ J. Saar (viide 54), lk 1164.

lugeda. Üks isik võib iga päev kabinetti pöörduda ja sealt tasuta jagatavaid süstlaid võtta ning iga tema külastus registreeritakse kui uue AIDS-i haigestunud isikuna, kuna kõik kabineti külastused on anonüümsed.

Ka lapse seksuaalse väärkohtlemise statistikat võib mõjutada see, et ühel lapse seksuaalsel väärkohtlejal on tavaliselt rohkem ohvreid kui üks⁷⁷, mis juhtumipõhise statistika koostamisel kindlasti üsna suure laste seksuaalse väärkohtlemise taseme annab.

Statistika ühe nähtuse esinemise kohta saab viia väga erinevate tulemusteni, kui mängida statistika aluseks olevate andmetega, muuta pisut küsimusepüstitust ja vaatenurka. Eks igal ajakirjanduslikul väljaandel on õigus valida, millisele statistikale nad oma loo seksuaalsest väärkohtlemisest üles ehitavad, kuid ilmselt on kõigi ajakirjanduslike väljaannete eesmärgiks välja tuua nähtuse äärmiselt lai levik, kuna sellest saab teha esiküljeloo ning see müüb. Ka eesmärgid on olulised, valimaks, millist statistikat paljude seast aluseks võtta.

2.2.2 Varjatud kuritegevuse arvestamine kui alus moraalipaanika tekkeks

Moraalipaanika tekkele annab suure tõuke see, et räägitakse avastamata kuritegudest. Eriti aktuaalne on varjatud kuritegevusest rääkimine laste seksuaalse väärkohtlemise puhul, kuna selle puhul arvatakse varjatud kuritegevuse tase üsna suur olevat. Registreeritud kuritegude statistika hõlmab üksnes osa toimepandud kuritegudest, sest paljude kuriteoliikude puhul jääb suur osa reaalselt toimepandud kuritegudest varjatuks.⁷⁸ Seega saab iga autor analüüsida varjatud kuritegevuse taset täpselt nii, nagu tema nägemus asjast on ning tihti räägitakse varjatud kuritegevusest seda enam, mida madalam tundub avastatud kuritegude tase.

Ka siis, kui mingi kuriteoliigi tase erakordselt kõrge paistab, võib samuti tekitada arvamuse, et kui seda sorti kuritegusid nii palju registreeritud, siis jääb kindlasti suur osa veel ka varjatuks. Pigem tuleks lähtuda arusaamast, et mida kõrgem on teatud tüüpi kuritegude avastamise statistika, seda paremat tööd on teinud meie õiguskaitseorganid. Laste väärkohtlemise juhtude, sh registreeritud pedofiiliajuhtude suurenemine näitab, et usaldus

⁷⁷ *Supra*, lk 24.

⁷⁸ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 (viide 75), lk 20.

õiguskaitseorganite vastu on tõusuteel ning järjest rohkem pöörduakse nende poole abi saamiseks.⁷⁹

Laste seksuaalse väärkohtlemise leviku koha pealt leiab käesoleva töö autor, et kuna meie tänases ühiskonnas on laste näol tegemist riskigrupiga nii seksuaalkuriteo kui ka muude kuritegude ohvriks langemisel ning laste suhtes toimepandud kuritegude avastamise peavad panustama kõik lastega kokkupuutuvad isikud⁸⁰, sh lasteaiatöötajad, sotsiaaltöötajad, õpetajad, arstid, siis loodetavasti on pedofiilia juhtumite ja muude laste suhtes toime pandud vägivald kui ka seksuaalvägivald juhtumite avastamise protsent üks kõrgematest ja varjatud kuritegevusest selles valdkonnas nii intensiivselt rääkima ei pea. Laste väärkohtlemisest, sh seksuaalsest väärkohtlemisest, on erinevad institutsioonid ning ka eraisikud kohustatud teatama juba seadusest tuleneva nõudena.⁸¹

Võrreldes pedofiiliaga on kindlasti joores autojuhtide liiklemine meie teedel kuriteokoosseisule vastav tegu, mille puhul saab rääkida suurest varjatud kuritegevuse protsendist, kuna ka ise aktiivne liikleja olles, võib igauks meist kinnitada, et patrulli ja näiteks kas või „kõik puhuvad“ aktsioone kohtab harva.

Kõige vähem avastatakse ilmselt laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumeid, mis leiavad aset peresiseselt. Näiteks moodustasid 2013. aastal kõigest perevägivald juhtumitest 2.8% seksuaalse enesemääramise vastus suunatud kuriteod.⁸² Seejuures ei ole täpselt teada, kui suure osa nendest moodustasid seksuaalkuriteod laste suhtes.

Peresised seksuaalse väärkohtlemise juhtumid tulevad ilmselt välja alles siis, kui laps on seksuaalkäitumisest juba piisavalt teadlikuks saanud ning kui ta mõistab kodus toimunut. Kodusiseste pedofiilia juhtumite puhul kardavad ohvrid ka avalikuks tulemise tagajärgi – mis näiteks isast saab, kui ohver kellelegi toimunust räägib. Mis saab sellisel juhul nende perekonnast üldse, kui nende põhiline sissetuleku teenija oma tegude eest vastutust peab hakkama kandma. Milline karistus teda teo avalikuks tulemise eest ootab. Siiski loodab

⁷⁹ D. West (viide 53), lk 512.

⁸⁰ Eesti Vabariigi lastekaitse seaduse § 59 sätestab iga isiku kohustuse teavitada sotsiaaltalitust, politseid või mõnd teist abiandvat organit, kui saab teatavaks kaitset ja abi vajava lapse olemasolu. – Eesti Vabariigi lastekaitse seadus (viide 3).

⁸¹ Lapse õiguste konventsioon, RT II, 1996, 16, 56, artikkel 19.

⁸² L. Surva (viide 67), lk 29.

käesoleva töö autor, et nii meedia kui ka erinevate lastekaitsega tegelevate liitude ennetustöö on olnud nii tugev, et lapsega väljaspool kodu kokkupuutuvad professionaalid oskavad lapse käitumisest ja kõnest olulise eristada ning probleemile jälile jõuda.

Laste suhtes toimepandud kuritegude puhul saabki kõige tõepärasemat statistikat koostada üksnes konkreetse isiku poolt toimepandud kuritegude registreerimise statistikat või kohtustatistikat uurides. Ohvriuringute läbiviimine laste suhtes toimepandud kuritegevuse üldpildile midagi erilist juurde ei anna, kuna ohvriuringud viiakse läbi täisealise elanikkonna seas. Küsitluses uuritakse küsitletava isikliku kuritegevusega kokkupuute kohta kui ka tema leibkonnaliikmete suhtes toimepandud kuritegude kohta, kuna aga laste suhtes toimepandud seksuaalkuritegude protsent on võrreldes teiste kuritegudega siiski üsna madal, ei pruugi valimisse sattuda ühtegi isikut ega leibkonda, kellel sellega kokkupuude on olnud.

Üks laste seksuaalse väärkohtlemise liik, millel on suurem tõenäosus varjatuks jääda, on interneti teel toime pandud tegu. Nagu juba ka varasemalt välja on toodud, siis lapsevanemate kontroll internetikäitumise üle on väike, lastel on oma tuba, kus tal on oma arvuti ja kus ta iseseisvalt tegutseda saab. Äärmiselt kõrgelt hinnatakse privaatsust ning leitakse, et igal lapsel peaks see olema, samas on sellel ohud, mida lapsevanemad endale teadvustama peaksid ning mille puhul peaks olema samuti tugev ennetustöö, et lapsvanemate teadlikkust tõsta.

Suur osa laste suhtes toime pandud seksuaalse väärkohtlemise juhtumitest jääb ilmselt varjatuks, kui need pannakse toime ohvri varases eas. Põhjus, miks need varjatuks jäävad, on selles, et nii väike laps ei oska ennast veel väljendada, ta ei saa seksuaalse sisuga tegevusest üldse aru. Küll aga suudavad professionaalid sellises vanuses väärkoheldud lapsi tähele panna – ilmselt muutub nende käitumine tunduvalt seksuaalsemaks ning ka lapse kehalt võib väärkohtlemise jälgi leida.

Justiitsministeeriumi seisukohast on just seksuaalkuriteod üks kuriteoliikudest, mille puhul statistika ei anna adekvaatset pilti probleemi levikust, kuna tegemist on ühe alateatatumal kuriteoliigiga.⁸³ Probleem peitub pigem täisealiste isikute suhtes toimepandud seksuaalkuritegudest teatamisel. Laste seksuaalse väärkohtlemise juhtude puhul on üheks vähem avastatavaks liigiks KarS §-s 178 sätestatud tegu – selle teo puhul puudub konkreetne ohver ning õiguskaitseorganite töö eripärast tulenevalt ei jõuta jälgida kõiki, kes omavad või

⁸³ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 (viide 75), lk 41.

levitavad lastest tehtud pornograafilist materjali. Üldjuhul hoitakse sellist materjali ka salajases ning võimalus, et keegi teine eelnimetatud materjali omamise avastab, on üsna väike.

Tuues eelneva juurde statistikat, tuleb Justiitsministeeriumi statistikast välja, et 2007. ja 2008. aastal mõisteti seksuaalkuriteos süüdi 106 isikut, neist 70% (74) alaealise vastu toimepandud seksuaalkuriteos ja 30% (32) täisealise vastu toimepandud seksuaalkuriteos. 2009. aasta esimese poolaasta seisuga oli vanglates 103 seksuaalkuriteos süüdi mõistetud isikut. Kuigi seksuaalkuriteod moodustavad kogu kuritegevusest väga väikese osa, põhjustavad need inimestes enim hirmu ning sellistel kuritegudel on kaugeleulatuvad tagajärjed kannatu tervisele ja elule. Seksuaalkuriteod alaealiste vastu on eriti ohtlikud, pealegi on seksuaalse väärkohtlemise ohvril suurem tõenäosus ise samalaadset tegu tulevikus sooritada.⁸⁴

Protsent, mille moodustab laste suhtes toimepandud seksuaalkuritegude arv kõikidest seksuaalkuritegudest, on suur. Siiski tulebki siin arvestada laste suhtes toimepandud seksuaalkuritegude kõrgemat avastamise taset, kui täiskasvanu suhtes toimepandud seksuaalkuriteo puhul. Pigem tekib täiskasvanud seksuaalkuriteo ohvril häbitunne, hirm selle ees, et avalikkus hakkaks ohvrit provotseerimises süüdistama. Lapsed on aga avatumad ja nad võivad nende suhtes toimepandud seksuaalkuriteost ka endale teadmata kellelegi rääkida.

2011. aastal registreeritud seksuaalkuritegudest 75% pandi toime laste suhtes. Eelneva statistilise näitaja juurde oli lisatud, et laste suhtes seksuaalkuritegude arvu tõusu ei tohi tõlgendada kui üksnes selliste tegude sagenemist, vaid see võib viidata ka ohvrite kasvanud julgusele toiminust kõneleda ja sellele, et teatakse rohkem abisaamise võimalustest.⁸⁵

2004. aastal läbiviidud rahvusvahelise kuriteoohvrite uuringu kohaselt oli seksuaalintsidentidest teatamise sagedus suhteliselt tagasihoidlik – kõigest 24% ohvritest teatasid nende suhtes toimepandud seksuaalrännakust.⁸⁶ Nimetatud uuringus küsitleti täisealisi naisisikuid seksuaalkuritegude ohvritena. See näitab selget seksuaalkuriteost teatamise madalat taset täisealiste ohvrite osas – ilmselt peitubki põhjus selles, et mingil

⁸⁴ Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018 (viide 75), lk 41.

⁸⁵ A. Leps, jt. Vägivallakuritegevus. – A. Ahven jt (koost). Kuritegevus Eestis 2011, Tallinn 2012, lk 67.

⁸⁶ Rahvusvaheline kuriteoohvrite uuring Eestis 2004. – Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=52474/1.+Rahvusvaheline+kuriteoohvrite+uuring+Eesti+E+2004.pdf> (04.05.2014), lk 36.

põhjusel ei taheta kuriteost teatada, kuna kardetakse ühiskondlikku hukkamõistu. Samuti ilmneb eelviidatud uuringust, et paljud seksuaalkuriteo ohvriks langenud ei leidnud kallaletungi piisavalt tõsise olevat ning kardeti teatamisele järgnevat kättemaksu teo toimepanija poolt, huvitav oli ka see, et kardeti vähest tõendusmaterjalide olemasolu ning seetõttu jäeti kuriteost teatamata⁸⁷ – naiste suhtes toimepandud seksuaalkuritegude puhul võib põhjus olla selles, et pärast vägistamise ohvriks langemist tahetakse ennast kohe puhtaks pesta ning sellega hävitab ohver ise olulised asitõendid kuriteo toimepanija väljaselgitamiseks ja talle süüdistuse esitamiseks. Hilisem politseisse pöördumine tundub juba mõttetuna, kuna ohver mõistab ka ise, et ta on rikkunud olulised asitõendid ja pelgalt suusõnalisest süüteo koosseisule vastavast kirjeldusest ei piisa, et isik süüdi mõista.

Seega, praegu saame varjatud kuritegevuse suurest protsendist seksuaalkuritegude puhul rääkida pigem täisealiste suhtes toimepandud kuritegude puhul, laste suhtes toimepandud seksuaalkuritegude avastamine on kergem, kuna ebaloomulikkust lapse käitumises jälgivad mitmed muud isikud lisaks vanematele.

2.2.3 Laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumite kajastamine meedias kui alus moraalipaanika tekkeks

Ajakirjandust peetakse seadusandliku-, täidesaatva- ja kohtuvõimu kõrval neljandaks võimuks riigis. Põhjus on lihtne – meedial on äärmiselt tugev mõju ühiskonnaliikmetele, kuna suurem osa teadmisi ammutatakse just meediakanaleid pidi ning seetõttu võetakse ka üle hoiakud, mis meediaväljaannetes valitsevad.

Kui meedias ei leiaks laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumid kajastamist, oleks teemaga kursis üksnes need, kes ise, või kelle lähedased probleemiga otseselt kokku on puutunud. Arvestades seda, et laste seksuaalne väärkohtlemine ei ole õnneks kõige levinumaks kuriteoliigiks, oleksid probleemist teadlikud üsna vähesed.

Mida enam aga meedia laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumeid kajastab, seda enam tunnetatakse, et probleem on olemas ning see on üsna suur, kuna töö autor on üsna veendunud, et sellised uudislööd äratavad tunduvalt rohkem tähelepanu, kui näiteks joobes juhtide kajastamine.

⁸⁷ Rahvusvaheline kuriteoohvrite uuring Eestis 2004 (viide 86), lk 38.

Et tõsta lugemust, siis üritatakse erinevatest uudislugudest pelkirjadesse välja tuua just kõige võikamad ja enam tähelepanu äratavad faktid. Seega isegi, kui meediasse jõudvaid lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtumeid ei kajastata nii tihti, siis kajastamist leidvaid lugusid kajastatakse üsna pika perioodi vältel ning lugejani üritatakse võimalikult detailset infot tuua. Näiteks võetakse Narva tüdruk Varvara juhtum endiselt teemaks, kui minngit uut informatsiooni leitud on, või tõstetakse teema taas üles, et tuletada meelde, et siiani ei ole kedagi võika teo eest karistatud. Selline olukord riivab kodanike õiglustunnet ning külvab paanikat, sest tuntakse, et kurjategijad saavad rahulikult toimetada, ilma vastutust kandmata. Seega on meedial moraalipaanika tekkimisel äärmiselt suur roll mängida ning mõneti on meediaväljaanded vastutavad selle eest, kui ühiskonnas mingi nähtuse levikut oluliselt üle hakatakse paisutama.

3. Laste seksuaalne väärkohtlemine kui moraalipaanika tekitaja Eestis: empiiriline uuring

3.1 Uuringu eesmärk ja valim

Käesoleva töö autor viis läbi uuringu, selgitamaks välja, kas ja kui levinud probleem on laste seksuaalne väärkohtlemine Eestis ning kui ohustatuna end ja oma lähedasi selle probleemi poolt tuntakse, et selgitada välja võimaliku moraalipaanika esinemine laste seksuaalse väärkohtlemise puhul. Eesmärgi saavutamiseks oli oluline välja selgitada:

- 1) kui paljud respondendid on lapse seksuaalse väärkohtlemise probleemiga kokku puutunud, et saada ülevaade, kas üldse respondentide seas on isikuid, kellele probleem tuttav on;
- 2) kui suureks probleemiks laste seksuaalset väärkohtlemist Eestis peetakse;
- 3) kui ohustatuna end ja oma lähedasi selle probleemi poolt tuntakse;
- 4) kuidas mõjutab meedias laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumite kajastamine respondentide turvatunnet selles küsimuses.

Andmeid koguti ankeetküsimustikuga, mida töö autor levitas võimalikult erinevates Eesti piirkondades – töö autorile teadaolevalt oli respondente nii Harjumaalt, Järvamaalt, Tartumaalt kui ka Võrumaalt. Küsitluse vastuseid koguti perioodil 27.03.2014 – 09.04.2014. Küsimustikud saatis töö autor laiali, kasutades lähedaste ja tuttavate abi, kes levitasid küsimustikke nii enda töö juures kui ka tutvusringkonnas.

Respondendid pidid olema vähemalt 18-aastased, muid kriteeriumeid respondentidele ette ei nähtud. Eesmärk oli teada saada tavakodaniku nägemus seksuaalse väärkohtlemise levikust, sest moraalipaanika tekib eelkõige tavakodanike seas – laste väärkohtlemisega kokkupuutuvad spetsialistid näevad probleemi ilmselt teise vaatenurga alt. Ilmselt sattus respondentide hulka ka mõningaid lastega igapäevatoos kokkupuutuvaid isikuid, sest töö autorile teadaolevalt oli väike osa vastajatest lasteaiakasvatajaid.

Respondente oli kokku 171, neist 80.70% naisterahvaid, 18.13% meesterahvaid ning 1.17% vastajatest enda sugu ei märkinud. Pea pooled vastajatest olid kõrgharidusega (86), järgnesid

keskharidusega respondendid (47) ja kutseharidusega respondendid (32). Kõige vähem oli esindatud põhiharidusega respondente. Respondentide vanus varieerus 20-st 74 eluaastani, keskmiseks vanuseks oli 38.27 aastat.

3.2 Küsimustik ja meetodika

Ankeet (Lisa 1) sisaldas sissejuhatavana küsimusi respondentide sotsiaalse tausta kohta – sugu, vanus, haridus, perekonnaseis. Edasi järgnesid sisulised küsimused laste seksuaalse väärkohtlemise probleemiga kokkupuutumise kohta, respondentide turvatunde kohta laste seksuaalse väärkohtlemise teemal, ning küsimused meedias laste seksuaalse väärkohtlemise kajastamise kohta – kas meedias kajastatakse laste seksuaalset väärkohtlemist liiga palju või liiga vähe, kas meedias kajastatav annab ainek antud teema üle arutlemiseks.

Ankeet koosnes suuremalt jaolt valikvastustega küsimustest, kuid oli ka kaks avatud küsimust ning kahe küsimuse puhul said respondendid enda arvamust etteantud skaalal tähistada. Küsimusi oli kokku 21.

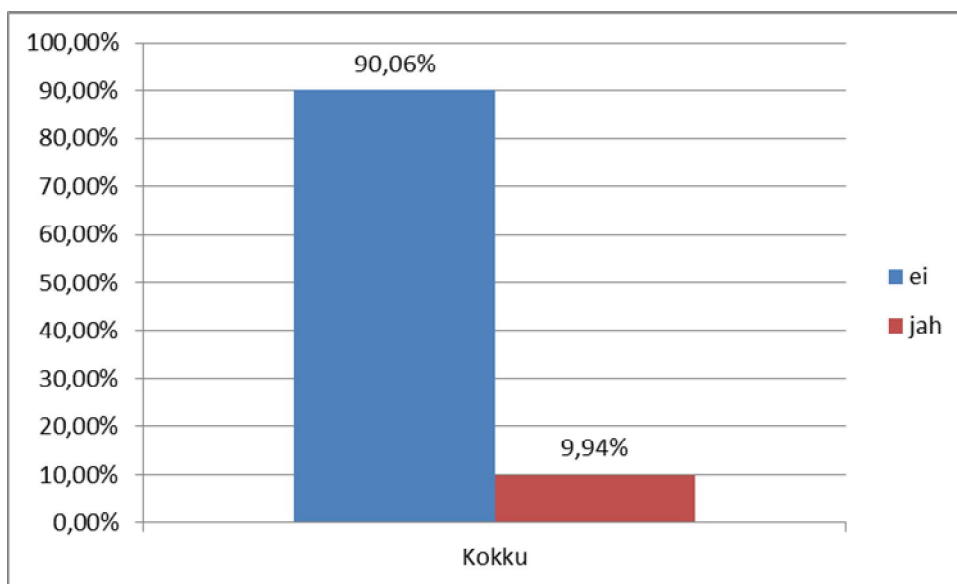
Andmete analüüsimisel kasutati kõiki vastuseid, respondentide poolt vastamata jäänud küsimused said vastavalt ka märgistatud. Andmete analüüsimisel kasutati programmi *Microsoft Excel PivotTable* võimalusi.

Kõik vastused on töö autori poolt teisaldatud protsentidesse, jagunemise kohta saab ülevaate Lisast 1, kus on vastuste jagunemine küsimustiku ankeeti lisatud.

3.3 Uuringu analüüs ja tulemused

Küsitluse esimeseks sisuliseks küsimuseks ja eesmärgiks oli välja selgitada, kas respondendid või nende lähedased on kokku puutunud laste seksuaalse väärkohtlemise probleemiga ning kui jah, siis mitu korda. Tulemus oli üsna üllatav – vastanutest on seksuaalse väärkohtlemise probleemiga kokku puutunud 9.94% (vt Joonis 1), ühe respondendi vastuse kohaselt oli kordi rohkem kui üks (ei olnud täpsustatud, mitu korda), ülejäänud omasid kokkupuudet probleemiga ühel korral. Ühelgi korral ei jäänud respondentidel see küsimus vastamata.

Joonis 1. Kas olete ise või on Teie lähedased laste seksuaalse väärkohtlemise probleemiga kokku puutunud? (%)

Laste seksuaalse väärkohtlemise probleemiga kokkupuutunudest 13 olid naised ning 4 mehed. Kokkupuutunute vanused olid vahemikus 27 kuni 72 eluaastat, keskmiseks vanuseks oli 38,55 aastat. Ainult ühel jaatavalt vastanud respondendil ei olnud last, teistel oli 1 kuni 4 last.

Huvitava tähelepanekuna võib välja tuua, et laste seksuaalse väärkohtlemisega kokkupuutunudest ainult kolm respondenti nõustusid täiesti väitega, et laste seksuaalne väärkohtlemine on Eestis laialtlevinud probleemiks – teiste vastused jagunesid variantide „pigem nõustun“ – „pigem ei nõustu“ vahel (vastavalt 7 ja 6 respondenti). Sellest võib teha järelduse, et respondentide kokkupuude laste seksuaalse väärkohtlemise probleemiga ei pruukinud esiteks olla isiklik ning teiseks ei olnud ilmselt kontakti näol tegemist millegi väga tõsisega, kui hoolimata kokkupuutest leitakse, et tegemist ei ole laialtlevinud probleemiga.

Tähelepanu väärrib ka see, et respondendid, kes märkisid end lapse seksuaalse väärkohtlemise probleemiga kokkupuutunuks olevat, leidsid, et nende lapsed pigem on seksuaalse väärkohtlemise probleemi eest kaitstud, nii vastas lausa 11 respondenti 17-st. Ülejäänute vastused jagunesid „pigem ei ole“ (5 respondenti) ja „üldse ei ole“ (1 respondent) vahel. Siit võib teha järelduse, et respondentide kokkupuude laste seksuaalse väärkohtlemise probleemiga ei tähenda neil juhtudel, kus tuntakse, et nende lapsed on probleemi eest kaitstud, et nende enda laps oleks seksuaalse väärkohtlemise ohvriks langenud. Respondent, kes leidis, et tema lapsed ei ole üldse probleemi eest kaitstud, võib olla aga vanem lapsele, kes on seksuaalse väärkohtlemise ohvriks langenud.

Samas võib üks võimalikest variantidest, miks suurem osa laste seksuaalse väärkohtlemise probleemiga kokkupuutunudest tunneb, et nende lapsed pigem on probleemi eest kaitstud, olla ka see, et lapsepõlves on respondendid ise ohvrid olnud ning nad tunnevad enda lapsi selles osas ohu eest kaitstuna, kuna oskavad ohumärke tähele panna ja reageerida enne, kui on hilja. Seda, et ühe võimalusena on respondendid ise kunagi seksuaalse väärkohtlemise ohvriks olnud, toetab ka fakt, et 11 respondenti vastas jaatavalt küsimusele, kas nad oma lapsega seksuaalse väärkohtlemise teemal vestelnud ning 5 nendest tundis samal ajal, et nende lapsed pigem on probleemi eest kaitstud.

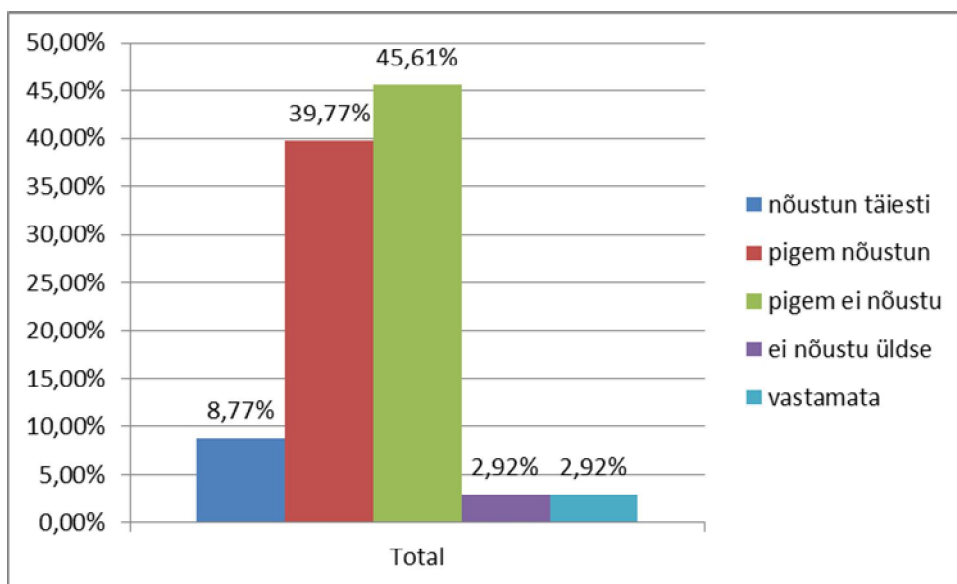
Samuti leidsid lapse seksuaalse väärkohtlemise probleemiga kokkupuutunud isikud üsna üksmeelselt, et lapse seksuaalset väärkohtlemist saavad kõige efektiivsemalt ohjata lapsevanemad ise („jah, kindlasti“ – 8 respondenti, „pigem jah“ – 8 respondenti, 1 korral jäeti see küsimus vastamata).

Seda, kas õigem on järeldada, et lapse seksuaalse väärkohtlemise probleemiga kokkupuutunud isikutel ei ole suuremalt jaolt olnud probleemiga isiklikku kontakti, või on just nende kogemused pärit nende enda lapsepõlvest, ei saagi käesoleva uuringu tulemustele tuginedes üheselt öelda.

Kui arvestada, et vastajaid oli kokku 171, mis ei ole väga suur arv ja nendest on laste seksuaalse väärkohtlemise probleemiga kokku puutunud koguni 17 vastajat, võib tunduda, et probleem on üsna suur. Samas, nagu eelnevalt sai ka välja toodud, ei ole teada, mida pidasid respondendid täpselt silmas selle probleemiga kokkupuutumise all – võimalik, et silmas peeti seda, et vastajad on probleemist lihtsalt teadlikud või sellest lähedaste kaudu kuulnud.

Kuigi suuremal jaol respondentidest puudub endal kontakt laste seksuaalse väärkohtlemise probleemiga, ei olda siiski ootuspäraselt suuremas enamuses seisukohal, et laste seksuaalne väärkohtlemine probleemiks ei ole. Protsendiliselt oldi küll kõige enam seisukohal, et laste seksuaalne väärkohtlemine ei ole Eestis laialtlevinud probleem, kuid kui arvestada ka neid, kes nõustusid täielikult või pigem nõustusid, et tegemist on laialtlevinud probleemiga, jagunesid arvamused laias laastus kaheks (vt Joonis 2).

Joonis 2. Kas nõustute väitega, et laste seksuaalne väärkohtlemine on Eestis laialtlevinud probleem? (%)

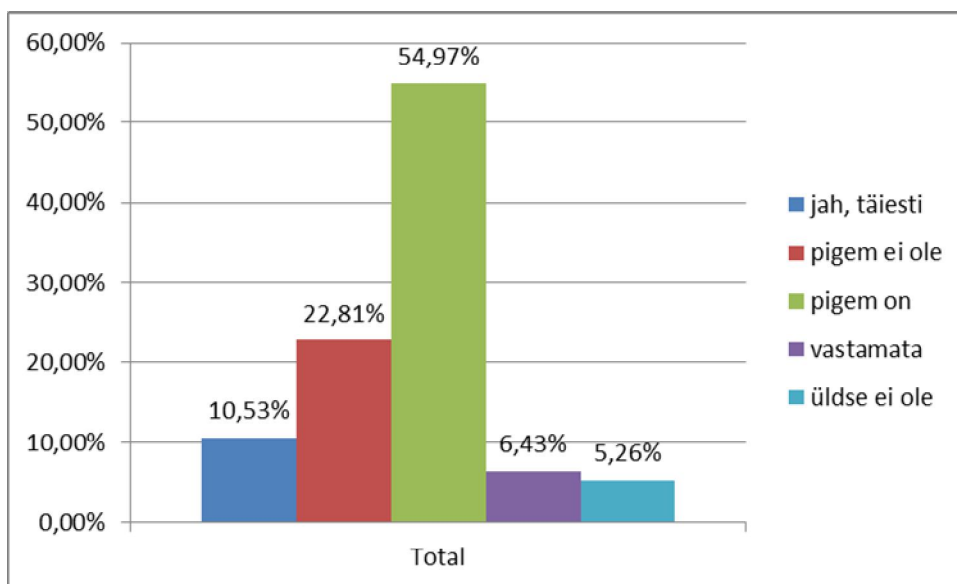

Kui arvestada seda, et seksuaalse väärkohtlemise probleemiga oli kokku puutunud 9.94% vastajatest ning suur osa vastajatest leidsid, et laste seksuaalne väärkohtlemine on Eestis probleemiks (pigem on – 39.77%, nõustun täiesti – 8.77%), siis võib öelda, et hoolimata sellest, et probleemiga ei ole ülemääraselt suures osas kokku puutunud, leitakse mingil põhjusel siiski see probleem ühiskonnas üsna suur olevat. Selle põhjal võib öelda, et laste seksuaalse väärkohtlemise küsimus tekitab eestlaste seas moraalipaanikat, kuigi suurem osa inimestest selle probleemiga üldse kokku puutunud ei olegi.

Kuigi tuntakse, et laste seksuaalne väärkohtlemine on Eestis üsna laialt levinud probleemiks, tuntakse siiski end oma peresiseselt turvaliselt – nimelt vastas küsimusele, kas tunnete, et Teie lapsed on seksuaalse väärkohtlemise eest kaitstud, nõustuvat 54.97% respondentidest (vt Joonis 3).

Tähelepanu väärib siiski ka nende respondentide hulk, kes leiavad, et nende lapsed pigem ei ole, või ei ole üldse seksuaalse väärkohtlemise probleemi eest kaitstud – kokku on neid 28.07% (vastavalt 22.81% ja 5.26%). Tegemist on üsna kõrge näitajaga, kui arvestada, et see hulk inimesi ei tunne oma lapsi ümbritseva suhtes turvaliselt.

Joonis 3. Kas Te tunnete, et Teie laps(ed) on seksuaalse väärkohtlemise probleemi eest kaitstud? (%).

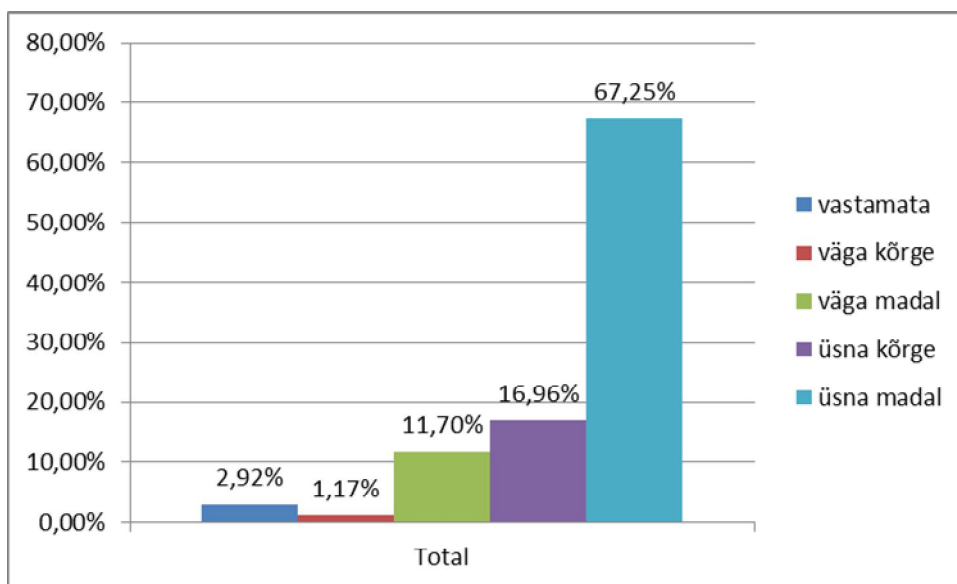

Selles osas tekib vastuolu vastajate nägemusest laste seksuaalse väärkohtlemise juhtude avastamise kohta – ligi pooled respondentidest tunnevad küll, et nende lapsed on seksuaalse väärkohtlemise eest kaitstud, kuid samas leiavad, et lapse seksuaalse väärkohtlemise avastamise tase on üsna madal (vt Joonis 4). Viimast leidis lausa 67.25% respondentidest – see näitab selgelt, et tegelikult valitseb laste seksuaalse väärkohtlemise teemal üsna suur vastuolu iseenda turvalisuse ja probleemi üldise tunnetamise vahel. Lisaks leidis 11.70% respondentidest laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumite avastamise protsendi väga madala olevat.

Nende seas, kes leidsid laste seksuaalse väärkohtlemise juhtude avastamise protsendi üsna kõrgeks olevat, oli vaid 2 isikut, kes olid ise laste seksuaalse väärkohtlemise probleemiga ka kokku puutunud. Nende kahe puhul võib eeldada, et lapse seksuaalne väärkohtlemine sai avastatud.

Põhjuseks, miks laste seksuaalse väärkohtlemise avastamise protsent madalaks leitakse, võib olla muidugi see, et aeg-ajalt räägitakse avalikkuses seksuaalkuritegude suurest varajatud kuritegevuse tasemest. See ilmselt ongi ühiskonnas tekitanud üldise hoiaku selle kohta, et seksuaalse väärkohtlemise juhtumite avastamise protsent on madal ning nagu küsitluse tulemustest näha võib, valitseb selles osas üsna suur üksmeel. Neid, kes leidsid, et avastamise protsent on kas üsna kõrge või väga kõrge, oli kokku kõigest 18.13% („väga kõrge“ – 1,17%, „üsna kõrge“ – 16.96%).

Joonis 4. Kas Teie hinnangul on lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtumite avastamise protsent...? (%)

Seega laste seksuaalse väärkohtlemisega kokkupuutumise ja probleemi tunnetamise kohta võib kokkuvõtvalt öelda, et esiteks oli töö autori jaoks üllatavalt suur protsent vastanutest lapse seksuaalse väärkohtlemise probleemiga kokku puutunud. Selgelt joonistub välja nende respondentide, kes probleemiga kokku olid puutunud, ennetav käitumine – suurem osa probleemiga kokkupuutunutest on oma lapsega seksuaalse väärkohtlemise teemal vestelnud.

Täheldada võib turvatunnet – suur osa vastanutest tunneb, et nende lapsed ei ole seksuaalse väärkohtlemise probleemi poolt ohustatud. Samal ajal jagunevad arvamused laste seksuaalse väärkohtlemise probleemi suuruse kohta Eestis aga peaaegu kaheks – neid, ei nõustu üldse või pigem ei nõustu väitega, et laste seksuaalne väärkohtlemine probleem on, oli kokku 48.53% (vastavalt 2.92% ja 45.61% respondentidest), samal ajal neid, kes pigem nõustusid või nõustusid täielikult, et laste seksuaalne väärkohtlemine Eestis probleem on, oli kokku 48.54% (vastavalt 39.77% ja 8.77% respondentidest). Samuti leiti üsna üksmeelselt, et laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumite avastamise protsent on Eestis üsna madal – nii leidis 67.25% respondentidest ning seda, et avastamise protsent on väga madal, leidis 11.70% respondentidest. Võib teha järelduse, et enda lähedasi tuntakse probleemi eest kaitstuna, kuid siiski tunnetatakse, et üldiselt on tegemist üsna suure probleemiga ning lapse seksuaalse väärkohtlemise avastamise juhtumite protsent on madal. Kuna moraalipaania üheks tunnuseks oli see, et mingi probleem paisutatakse üle, kuigi selleks põhjust ei ole, siis võib seda joont ka siin täheldada – miks leitakse laste seksuaalne väärkohtlemine üldiselt suureks

probleemiks olevat, kuid samas ennast ja oma lähedasi tuntakse kaitstuna selle probleemi poolt. Antud küsimuses on respondentide vastused natukene vastuolulised.

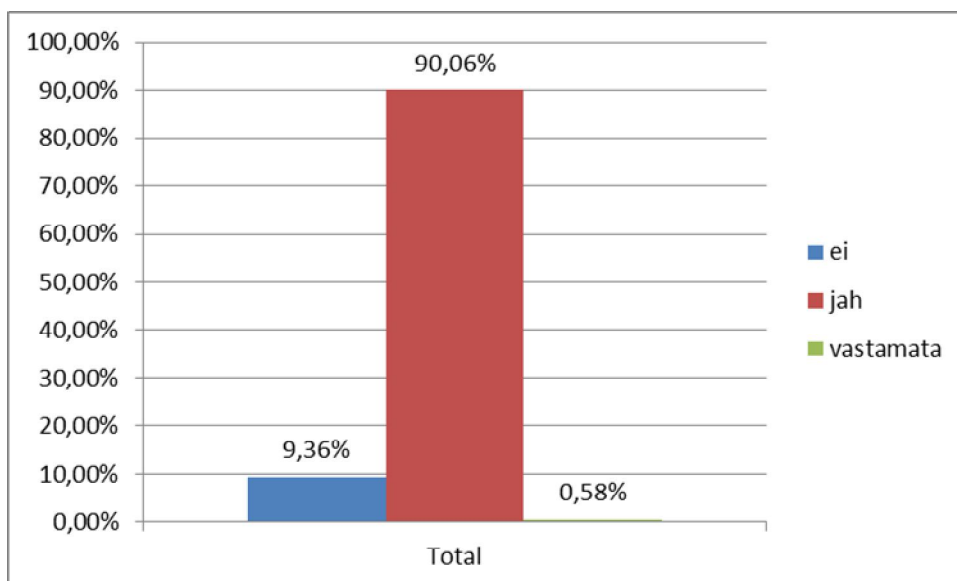
Kuna varasemalt sai välja toodud, et üheks moraalipaania võimalikuks tekitajaks ühiskonnas on meediapoolne laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumite kajastamine, siis oli uuringu üheks eesmärgiks välja selgitada, kuidas suhtutakse laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumite kajastamisse meedias ja kuidas see mõjutab respondentide turvatunnet.

Suuremalt jaolt puutub tavakodanik lapse seksuaalse väärkohtlemisega kokku meediakanalite kaudu, kui kajastatakse mõnd asetleidnud lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtu. Seetõttu ongi meedia esmaseks kanaliks, mis võib kodanike seas laste seksuaalse väärkohtlemise teemal moraalipaania tekitada – ka need, kes muidu probleemi peale mõelnud ei ole ja sellega ka ise kokku puutunud ei ole, võivad ennast probleemist ohustatuna tundma hakata, eriti, kui kajastatav juhtum leiab aset nende kodu lähedal.

Respondentide käest uuriti, kas üldse peaks meedia laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumeid kajastama, kas neid kajastatakse praegu meedias liiga palju või liiga vähe ning millist mõju avaldab meedias lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtumi kajastamine tavakodanikule.

Valdav osa respondentidest leidis näiteks, et meedia peaks kajastama laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumeid (90.06%), kaks respondentidest oli täiendavalt lisanud, et seejuures tuleb kindlasti säilitada lapse anonüümsus (vt Joonis 5).

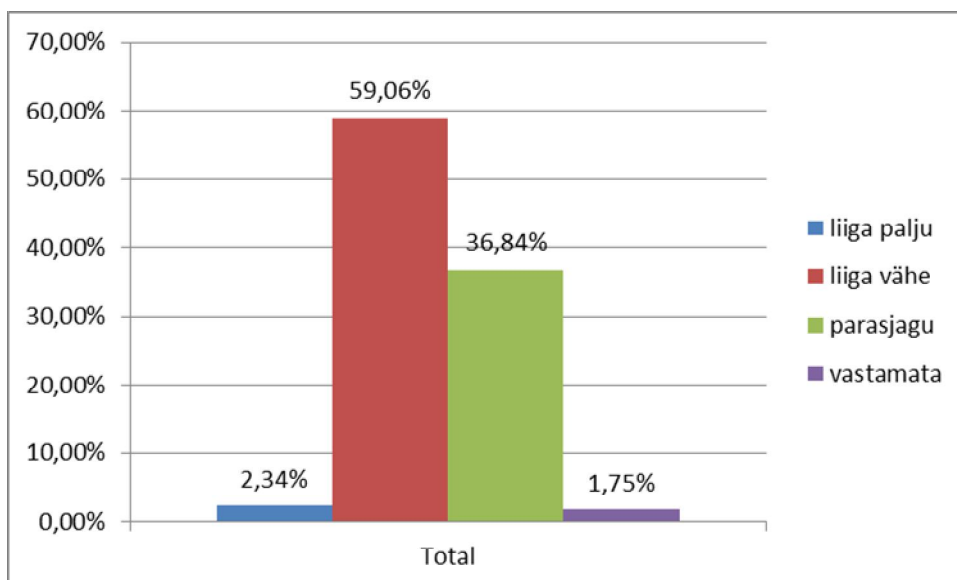
Joonis 5. Kas meedia peaks kajastama laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumeid? (%)

See, et suurem osa respondentidest pooldab laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumite kajastamist, näitab, et teemaga ei olda isiklikult kursis ning teavet soovitakse saada meedia poolt, et omada olukorrast ülevaadet. Huvitav on lisaks see, et respondentidest, kellel endal lapsi ei ole, leidis üksnes 1 vastaja, et meedias ei peaks laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumid kajastust leidma. Seega ei ole oluline see, kas inimesel on lapsed või ei, laste ja nende turvalisuse küsimust kajastatavate uudislugudega ning probleemi üldise levikuga tahetakse siiski kursis olla.

Selle kasuks räägib ka fakt, et lausa 58.48% respondentidest leiab, et meedias kajastatakse laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumeid liiga vähe (vt Joonis 6).

Joonis 6. Kas meedias kajastatakse Teie arvates lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtumeid...? (%)

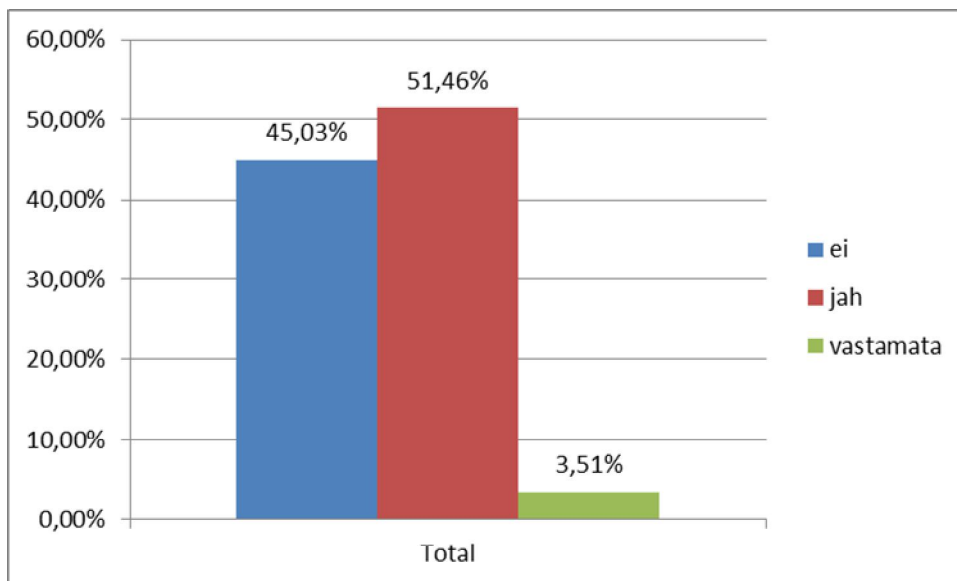

Vähe oli neid, kes leidsid, et meedias kajastatakse laste seksuaalse väärkohtlemise juhte liiga palju – kõigest 2.34%. See, et suurem osa respondentidest oli seisukohal, et laste seksuaalse väärkohtlemise juhte kajastatakse meedias liiga vähe, näitab, et laste seksuaalse väärkohtlemise teema läheb inimestele korda ning selle levikuga tahetakse kursis olla.

Samal ajal, kui respondendid leiavad, et meedias kajastatakse laste seksuaalse väärkohtlemise juhte liiga vähe, tunnistavad nad, et pärast meedias kajastatud lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtu tunneb suurem osa vastajatest ennast selle probleemi poolt rohkem ohustatuna (vt Joonis 7).

Selle alusel võib järeldada, et paanika laste seksuaalse väärkohtlemise teemal suureneb vastavalt sellele, kas parasjagu on mõni aktuaalne lapse väärkohtlemist kajastav teema meedias kajastust leidnud. Kui meedia kajastab lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtumit, siis ilmselt tunnetavad ennast seksuaalse väärkohtlemise probleemi poolt ohustatuna eriti need, kelle elukoha piirkonnas juhtum aset leidis.

Joonis 7. Kas pärast meedias kajastatud lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtu tunnete enda lähedasi selle probleemi poolt rohkem ohustatuna? (%)

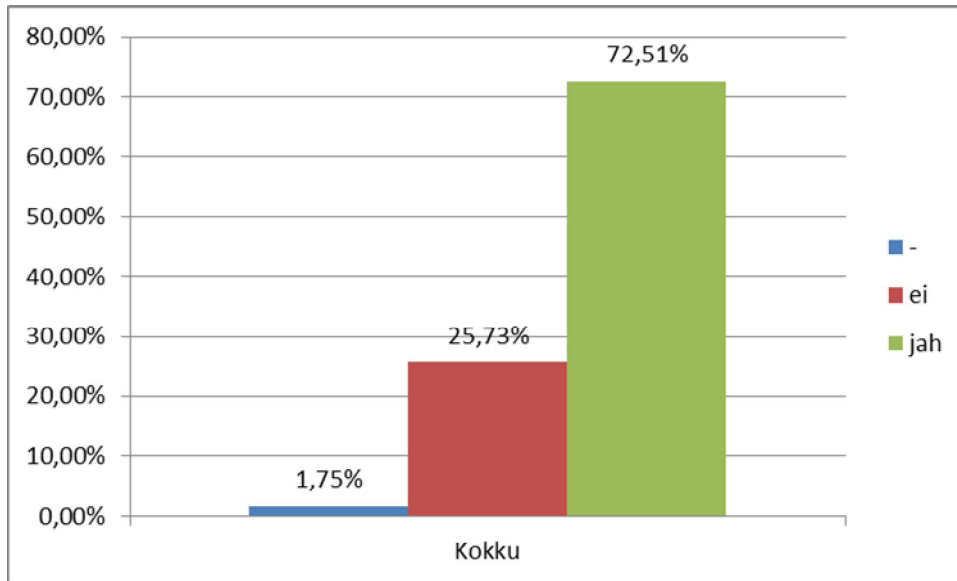

Meedias laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumite kajastamine külvab paanikat ilmselt ka seetõttu, et tihti on sellised juhtumid päeva olulisemate sündmuste juures kajastust leidvad ning suurem osa respondentidest tunnistas, et lapse seksuaalset väärkohtlemist kajastavad uudised tõusevad teiste uudislugude seast rohkem esile (vt Joonis 8).

Selline vastuste jaotumine oli üsna oodatav, kuna negatiivsed uudislood lihtsalt pälvivad suuremat tähelepanu, eriti, kui see puudutab lapsi.

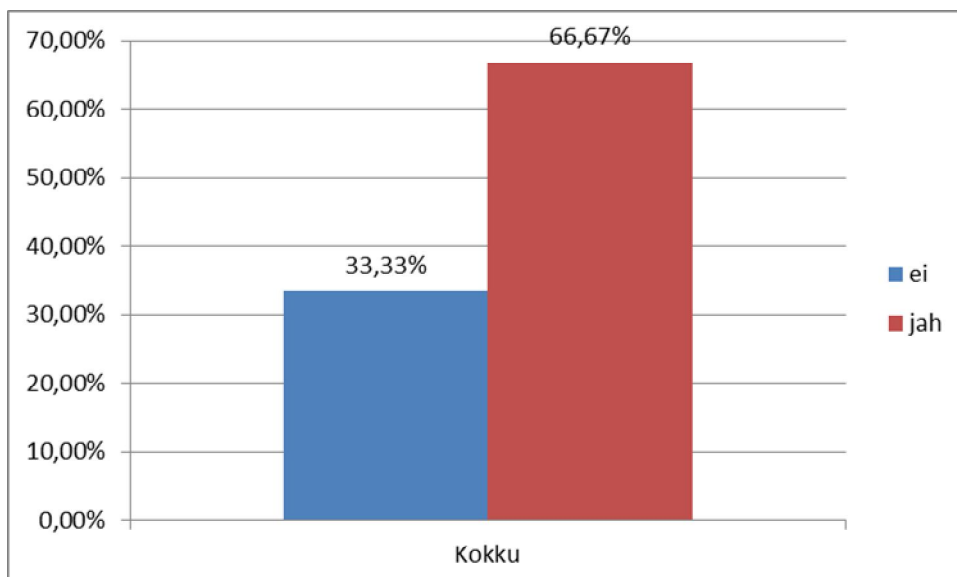
Märgata ei olnud erinevust selles osas, kas respondentil endal on lapsed või ei – kokku on 132 respondentil 171-st lapsed, neist 64 tundis enda lähedasi pärast lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtumi kajastamist probleemi poolt rohkem ohustatuna, 63 ei tundnud ning 5 respondenti jättis sellele küsimusele vastamata. Ilmselt on sellise jaotumise põhjus selles, et paljude respondentide lapsed on juba täisealise – kõige enam oli respondentidel lapsi vanuses 31-35.

Joonis 8. Kas lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtum tõuseb teiste uudislugude vahelt rohkem esile? (%)

Meedias laste seksuaalse väärkohtlemise kajastamine tekitab antud teemal ka laiemat diskussiooni, mitte ei jää üksnes lugeja mõtetesse. Pärast meedias kajastust leidnud lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtumit arutatakse seda ka tutvusringkonnas (vt Joonis 9).

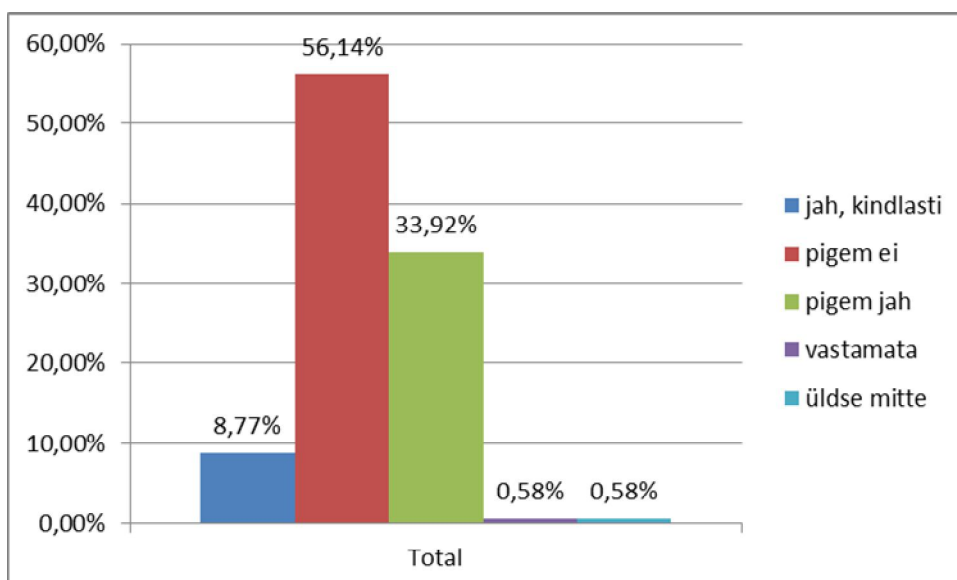
Joonis 9. Kas meedias kajastatud laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumid on olnud vestlusteemaks? (%)

Valdav enamus siiski jälgib meedias kajastatavaid lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtumeid ning neid ei võeta lihtsalt teadmiseks, vaid need tekitavad ka diskussiooni ning ka paanikat (vt Joonis 7).

Lisaks oli küsitluse eesmärgiks teada saada, kas respondentide hinnangul tunnevad lapsevanemad enda lapsele ohtu langeda seksuaalse väärkohtlemise ohvriks. Suurem osa respondentidest leiab, et lapsevanemad ei tunne sellist ohtu igapäevaselt (56.14%). Samas oli üsna suur hulk vastajatest ka seisukohal, et pigem siiski tuntakse enda lapsi ohustatuna – nii arvas 33.92% respondentidest (vt Joonis 10).

Joonis 10. Kas lapsevanemad tunnevad pidevat ohtu oma lapsele langeda seksuaalse väärkohtlemise ohvriks? (%)

Suurem osa respondentidest leiab, et lapsevanemad ei tunnetavad pidevat ohtu nende lapsele seksuaalse väärkohtlemise ohvriks langeda. Pea sama palju respondente leiab, et nende lapsed on seksuaalse väärkohtlemise eest kaitstud (vt Joonis 3). Tulemus on üsna ootuspärane, sest need, kes leiavad, et nende lapsed on seksuaalse väärkohtlemise eest kaitstud, ei arva ka, et teised võiksid lapse seksuaalse väärkohtlemise probleemist pidevat ohtu tunnetada.

Põhjus, miks vastused nii jagunesid, võib peituda ka küsimusepüstituses – küsitud on, kas respondentide hinnangul tunnetavad lapsevanemad pidevat ohtu lapsele seksuaalse väärkohtlemise ohvriks langemiseks. Moraalipaania ei pea olema pidev, tavaliselt esineb see nõ lainetena. Nagu varasemast välja on tulnud, soovitakse laste seksuaalse väärkohtlemise kajastamist meedias, need juhtumid on olnud vestlusteemaks ning pärast sellise juhtumi

kajastamist tuntakse oma lähedasi probleemi poolt rohkem ohustatuna. Seega saabki öelda, et laste seksuaalse väärkohtlemise probleemi ei teadvustata endale igapäevaselt ning ei tunnetata sellest ka pidevat ohtu. Kui aga mõni juhtum aset leiab, tekib paanika.

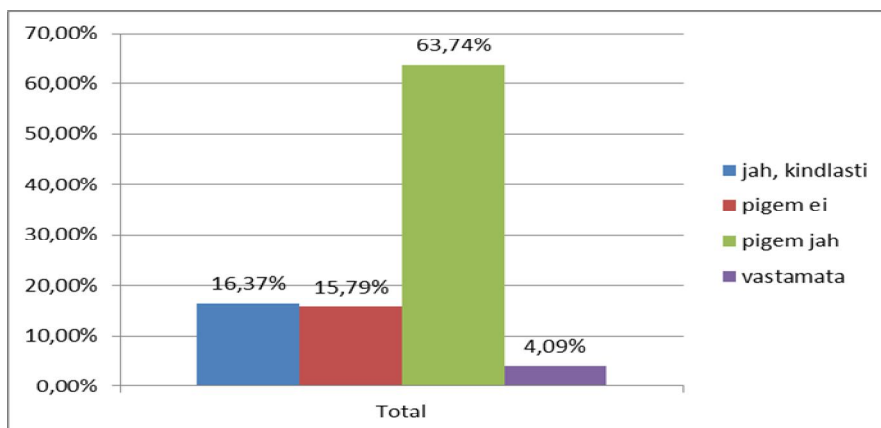
Nagu varasemalt sai välja toodud, tähendab moraalipaanika mingi nähtuse ülepaisutamine ühiskonnaliikmete poolt. Tavaliselt on tegemist negatiivse nähtusega, mis ühiskonnaliikmetele muret valmistab ning mille reaalne levik on tunduvalt väiksem, kui arvatakse.

Töö autori poolt läbiviidud uuringu tulemused olid mõneti üsna ootuspärased – näiteks võis ette aimata, et suurem osa vastajatest leiab laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumite avastamise protsendi üsna madala olevat, samuti võis ette aimata seda, et soovitakse meediapoolset seksuaalse väärkohtlemise juhtude kajastamist.

Kuna suurem osa respondentidest tunneb enda lapsi seksuaalse väärkohtlemise ohu poolt kaitstuna (vt Joonis 3), võib tunduda, et moraalipaanikast me seksuaalse väärkohtlemise küsimuses rääkida ei saa. samal ajal aga leitakse, et üldiselt on tegemist laialtlevinud probleemiga Eestis (vt Joonis 2).

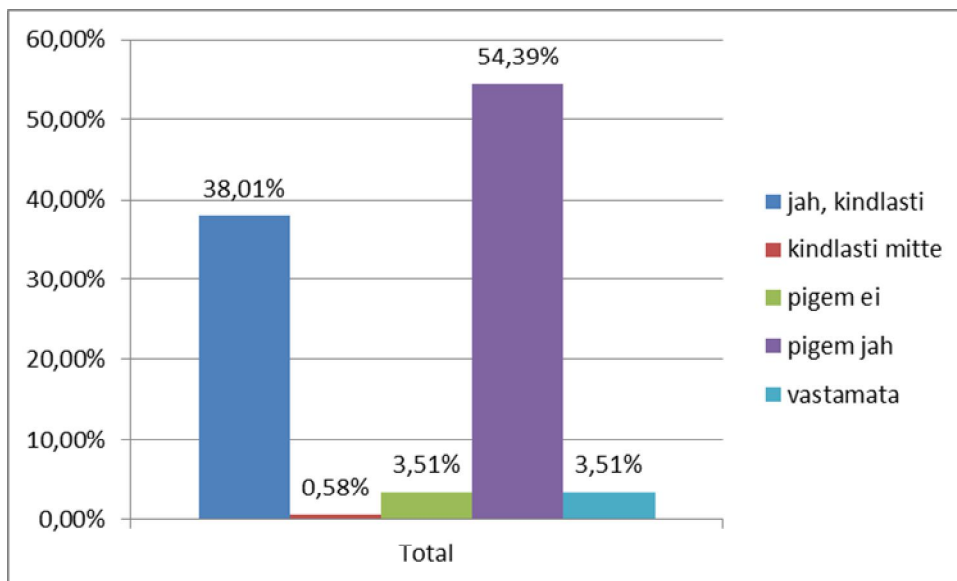
Kuna enamus respondentidest on seisukohal, et lapse seksuaalne väärkohtlemine leiab aset väljaspool kodu (vt Joonis 11), tuleb tunnistada respondentide turvatunnet koduses olemises. Samas, nagu varasemalt välja toodud, leitakse üldine laste seksuaalse väärkohtlemise protsent üsna suur olevat. Siit võib teha järelduse, et oma kodus tuntakse end turvaliselt, kuid selles osas, mis toimub väljaspool kodu, enam nii kindlad ei olda.

Joonis 11. Kas lapse seksuaalne väärkohtlemine leiab Teie arvates aset pigem väljaspool kodu? (%)

Samas saab ka internetis asetleidnud seksuaalse väärkohtlemise juhtumi käesoleva töö autori hinnangul lugeda kodus toime pandud seksuaalse väärkohtlemise juhtumiks, sest eelduslikult kasutab laps arvutit kodus ning koduse arvutikasutamise üle peaksid valvama lapsevanemad. Siiski leidis respondentidest 54.39%, et lapse seksuaalne väärkohtlemine võib aset leida pigem internetis ning 38.01% vastanutest olid veendunud, et lapse seksuaalne väärkohtlemine võib kindlasti internetis aset leida (vt Joonis 12).

Joonis 12. Kas lapse seksuaalne väärkohtlemine leiab Teie arvates aset pigem internetis? (%)

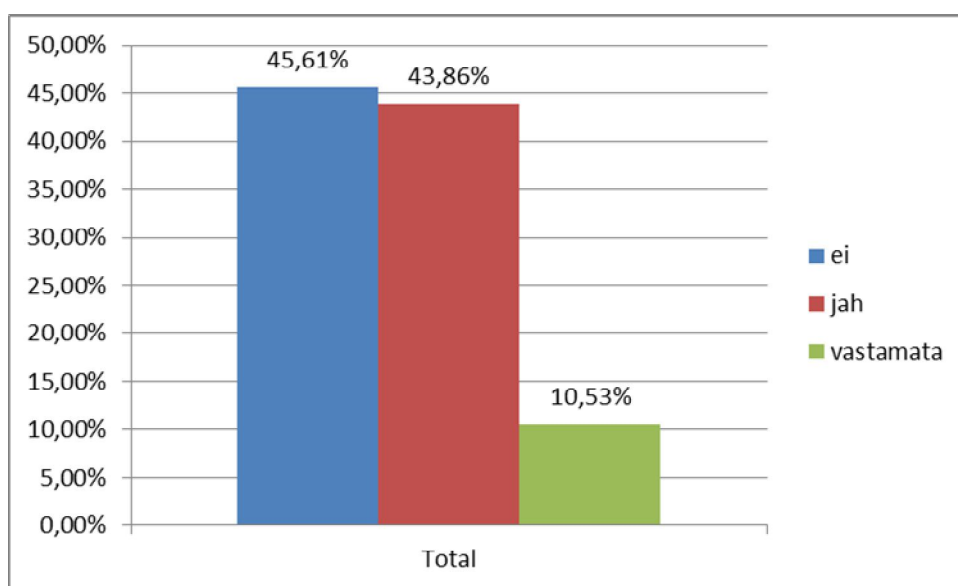

Ka käesoleva töö autor on seisukohal, et laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumeid on hakatud toime panema üha enam internetis, kuna seal on üsna kerge anonüümseks jääda ning lapsed veedavad internetis väga palju aega. Kuna aga laste internetikasutus leiab aset kodus, siis ei ole respondendid ilmselt arvestanud sellega, et kodus internetti kasutades võib nende laps seksuaalse väärkohtlemise ohvriks sattuda, kui internetikasutusel silma peal ei hoita.

Hoolimata kodusest turvatundest leidsid rohkem kui pooled vastanutest, et pärast meedias kajastatud lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtu tuntakse end ja oma lähedasi seksuaalse väärkohtlemise probleemi poolt rohkem ohustatuna (vt Joonis 7). Samuti tunnistati üsna üksmeelselt, et lapse seksuaalset väärkohtlemist kajastav uudis tõuseb teiste lugude vahelt rohkem esile (vt Joonis 8) ning pärast meedias kajastatud lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtu on teema olnud vestlusteemaks (vt Joonis 9).

Meedial on moraalipaanika tekitamisel üsna suur roll – mida vähem leiaksid laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumid kajastamist, seda vähem ilmselt tuntaks end ka selle probleemi poolt ohustatuna. Võib öelda, et ka käesoleva töö autori läbiviidud küsitlus tekitas respondentides mõningast paanikat – nimelt on töö autor saanud tagasisidet, et küsimustik pani respondente rohkem laste seksuaalse väärkohtlemise teema peale mõtlema ning tõdeti, et tegelikult peaks antud teemat kodus tunduvalt rohkem lastega arutama, et selgitada võimalikke ohte. Vastanutest 45.61% tõdesid, et nad ei ole oma lapsega seksuaalse väärkohtlemise teemat arutanud, samas oli seda teinud 43.86% respondentidest. Vastamata jäeti sellele küsimusele 10.53% juhtudest, põhjuseks toodi see, et respondentil ei ole lapsi.

Joonis 13. Kas olete oma lastega vestelnud lapse seksuaalse väärkohtlemise teemal? (%)

Kuna moraalipaanika üheks tunnuseks on see, et see ei ole pidev, vaid tõusetub teatud aja tagant, mil teema rohkem aktuaalne on, siis võib küsimustiku tulemustele tuginedes öelda, et moraalipaanika laste seksuaalse väärkohtlemise teemal Eestis siiski esineb. Nimelt tunnistasid respondentid, et lapse seksuaalset väärkohtlemist kajastavad uudised tõusevad teiste lugude vahelt esile, pärast lapse seksuaalse väärkohtlemise uudisloo ilmumist on see seltskonnas jututeemaks ning üsna üksmeelselt leitakse, et meedia peaks laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumeid rohkem kajastama.

Ilmselt oli viimane suurem moraalipaanika laine laste seksuaalse väärkohtlemise osas Eestis Narvas aset leidnud Varvara juhtumi ajal⁸⁸, ka üks küsitlusele vastanutest viitas sellele

⁸⁸ P. Luts, M.Kuul (toim). Narvas leiti 9-aastase Varvara surnukeha. Internetis. Kättesaadav: <http://uudised.err.ee/v/eesti/ac104db9-95ec-4171-9082-8c9739d52bd2> (04.05.2014).

juhtumile kui tagajärjele vähesest ennetustööst ja tegematajätmisest õiguskaitseorganite poolt. Sellised juhtumid jäävad inimeste mällu pikaks ajaks ning külvavad hirmu eriti piirkonnas, kus juhtum aset leiab. Ilmselt oleks Narvas uuringu läbiviimine oluliselt teistsuguseid tulemusi andnud, kui käesoleval juhul.

Samuti väärrib tähelepanu, et laste seksuaalse väärkohtlemise probleemi levikut hinnatakse üsna suureks, hoolimata, et enda lähedasi selles küsimuses üsna turvaliselt tuntakse. Kuna aga moraalipaanika üheks olemuslikuks tunnuseks on selle ebaproportsionaalsus, siis võib ka hoolimata sisemisest turvatundest respondentide seas öelda, et tegemist on moraalipaanikaga. Kui end turvaliselt tuntakse, siis ei oleks põhjust probleemi ka üldiselt suureks pidada, moraalipaanika hindamisel aga ei peakski lähtuma üksikisikust, vaid tuleks lähtuda sellest, mida arvatakse probleemi üldisest levikust.

Kokkuvõte

Erinevalt paarikümne aasta tagusest ajast räägitakse tänasel päeval pedofiiliast ja laste seksuaalsest väärkohtlemisest erinevatest aspektidest lähtuvalt palju. Räägitakse sellest, mis on pedofiilia ning mis laste seksuaalne väärkohtlemine, kas eelnimetatud nähtuste puhul on tegemist haigusega või on tegemist kõige tavalisemate seksuaalkurjategijatega, kes peaks olema ühiskonnast eraldatud, et kõigil siin turvalisem oleks.

Käesolevas töös võeti eesmärgiks selgitada välja, kas palju kajastatud laste seksuaalse väärkohtlemise teema on ühiskonnaliikmetele tunnetatav niivõrd olulisena ja turvatunnet riivavana, et võib rääkida nähtusest, mida nimetatakse moraalipaanikaks.

Tulemuseni jõudmiseks tuli esmalt välja selgitada mõisted, millega opereerida. Valikus olid pedofiilia ja lapse seksuaalse väärkohtlemise mõisted, mida sageli sünonüümidena kasutatakse. Pedofiilia ja laste seksuaalse väärkohtlemise mõistete ühiseid jooni ning erinevusi analüüsid jõuti järelduseni, et pedofiiliast ja lapse seksuaalsest väärkohtlemisest ei saa rääkida kui sünonüümidest, tegemist on üksteisest oluliselt erinevate mõistetega. Pedofiilia puhul tegemist meditsiinilise terminiga, kirjeldamaks seksuaalhälvet, haigust. Lapse seksuaalse väärkohtlemise termin eeldab aga ohvri olemasolu ja mingi taunitava teo toimepanemist, seega sobib kasutamiseks õigusalasest kirjanduses. Karistusõiguse eesmärk ei saa olla karistada kedagi pelgalt selle eest, et ta on haige, vaid selle eest, et ta on toime pannud ühiskonnas taunitud ja keelatud teo.

Kuna õigusalaselt on õige rääkida lapse seksuaalsest väärkohtlemisest mitte pedofiiliast, siis töö edasistes osades jäi töö autor seksuaalse väärkohtlemise mõiste juurde.

Enne järelduste tegemist küsimuses, kas laste seksuaalne väärkohtlemine tekitab Eestis moraalipaanikat, selgitati esmalt moraalipaanika olemust ning analüüsiti võimalikke moraalipaanika tekitajaid laste seksuaalse väärkohtlemise küsimuses. Nendeks on näiteks erineva statistika varieeruvus, varjatud kuritegevusega arvestamine ning laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumite laialdane avaldamine meedias

Selle jaoks, et selgitada välja laste seksuaalse väärkohtlemise probleemi ja moraalipaanika vaheline seos, viis töö autor läbi empiirilise uuringu, selgitamaks välja, kas ja kui levinud probleemiks on laste seksuaalne väärkohtlemine Eestis ning kui ohustatuna end ja oma lapsi selle probleemi poolt tuntakse.

Uuringu tulemused näitavad, et üldiselt tuntakse ennast oma koduses keskkonnas turvaliselt ja leitakse, et lapsed on seal seksuaalse väärkohtlemise probleemi eest kaitstud. Seejuures tuli aga selgelt välja näiteks see, et internetis toimepandud lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtu ei liigitata koduses keskkonnas toime pandud teoks, kuna toetati väidet, et suur osa laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumitest leiab aset just internetis. Samas kasutavad lapsed eelduslikult suurema osa ajast internetti just kodus, kus vanematel lastega seonduva üle kontroll peaks olema.

Hoolimata sellest, et oma koduses keskkonnas enda lapsi seksuaalse väärkohtlemise ohu eest kaitstuna tunti, leidsid ligi pooled respondentidest siiski, et laste seksuaalne väärkohtlemine on Eestis laialtlevinud probleemiks. Vastupidisele seisukohale jäi umbes sama palju respondente, kuid kui arvestada seda, et tunduvalt suurem hulk respondente leidis, et nende lapsed on seksuaalse väärkohtlemise probleemi eest kaitstud, joonistub välja teatud ebakõla. Tekib küsimus, et miks tuntakse enda lapsi seksuaalse väärkohtlemise probleemi eest kaitstuna, kui samal ajal tunnetatakse probleemi üldiselt üsna laialtlevinuks Eestis.

Samuti on enamus respondentidest arvamusel, et suur osa laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumitest jääb avastamata.

Meedias laste seksuaalse väärkohtlemise kajastamise kohta leiti, et meedia peaks kajastama laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumeid rohkem. See näitab ühiskonna soovi olla antud teemaga kursis. Suur osa vastajatest tõdes ka, et pärast meedias avalikuks tulnud lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtu tuntakse end selle probleemi poolt rohkem ohustatuna ning tihti saavad meedias kajastatud lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtumid hiljem ka vestlusteemaks.

Kuna moraalipaanika üks eripärasid on see, et see ei ole pidev, vaid avaldub nõ lainetena, siis võib uuringu tulemustele tuginedes öelda, et Eestis tuntakse laste ja nende turvalisuse vastu suurt huvi, kuid üleüldist igapäevast hirmutunnet selle ees, et kas enda või mõne lähedase laps

seksuaalse väärkohtlemise ohvriks võib langeda, ei ole. Koduses keskkonnas arvatakse end turvaliselt tundvat.

Paanika ja hirm laste seksuaalse väärkohtlemise teemal tekib siis, kui mõni lapse seksuaalset väärkohtlemist kajastav lugu meediasse jõudnud on. Selliste lugude puhul tunnistati, et pärast meedias lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtumi kajastamist tuntakse ennast ja oma lähedasi probleemi poolt rohkem ohustatuna. Siinjuures oleks huvitav edasi uurida, kuidas mõjutab inimeste turvatunnet see, kui kaugel või lähedal nende elukohale lapse seksuaalse väärkohtlemise tegu toime pannakse.

Võib tõdeda, et laste seksuaalse väärkohtlemise küsimuses valitseb Eestis moraalipaanika ka seetõttu, et tegelikult moodustavad laste suhtes toimepandud seksuaalkuriteod vähem kui 1% kogu kuritegevusest aastas, mis õnneks on üsna väike näitaja. Seksuaalkuritegude statistikat eraldi vaadates tuleb küll tõdeda, et laste suhtes pannakse seksuaalkuritegusid vaieldamatult kõige rohkem toime, kuid töö autori nägemuse kohaselt on selle põhjuseks see, et täisealine kannatanu ei teata tihti tema suhtes toimepandud seksuaalrännakust. Põhjuseid võib seal olla mitmeid, kõige tõenäolisemalt ei tehta seda häbi- või hirmutunde tõttu.

Unustada ei tohiks ka seda, et laste seksuaalse väärkohtlemise avastamisse peavad panustama kõik ühiskonnaliikmed, seega ilmselt on ka laste seksuaalse väärkohtlemise avastamise protsent üsna suur ning varjatuks jääb üha enam laste suhtes toime pandud seksuaalkuritegusid.

Laste seksuaalse väärkohtlemise kui nähtuse esinemist eitada ei saa, samuti ei saa eitada fakti, et meie seas on pedofiile, keda seksuaalse väärkohtlemise juhtumite ärahoidmiseks ravida tuleks. Samas tuleb olukorda objektiivselt hinnata – statistika räägib selle kasuks, et laste seksuaalset väärkohtlemist pannakse teiste kuritegudega võrreldes väga vähe toime.

Meediaväljaanded küll peaksid laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumeid käsitlema, kuid seejuures on oluline mitte külvata ühiskonnas juhtunu võimalikult värvika edastamisega paanikat, asjadest tuleks rääkida nii, nagu nad on.

Uuringutulemustele tuginedes tuleb tõdeda, et Eestis esineb laste seksuaalse väärkohtlemise küsimuses moraalipaanika. Tegemist ei ole küll pideva paanikaga, milleks laste seksuaalse väärkohtlemise alast moraalipaanikat peetud on, küll aga saab rääkida moraalipaanikast, mis

aeg-ajalt esile tõuseb ning siis jälle vaibub, kui parasjagu ühtegi aktuaalset lapse väärkohtlemisega seotud teemat avalikult ei lahata.

Ilmselt on laste seksuaalne väärkohtlemine selliseks teemaks, mille suhtes on moraalipaanika suuremal või vähemal määral olemas kõikides ühiskondades – lapsed on ja jäävad meie ühiskonna keskmesse ning nende kaitse ja turvalisuse tagamine jääb alati prioriteediks.

Abstract

Child sexual abuse as the cause of moral panics

Concern about children and their normal improvement is familiar for everyone – children are the ones who grow to be a part of our society and we all hope that in future we can count on them. Although there are several risks that are around and we have to deal with – paedophilia and child sexual abuse are the phenomena that have been around since the beginning of the times, they just have not been discussed so much earlier. A public concern about paedophilia and child sexual abuse have become an important topic in Estonia and other developed countries during the last decades.

There are several studies and researches that have focused on the problem of paedophilia and child sexual abuse distribution, but there is no certain and unified interpretation and distinguishing about the concepts of paedophilia and child sexual abuse. Very often paedophilia is equalized as child sexual abuse generally, but it is very important to differentiate these two concepts.

The first aim of this study is to bring forth the similarities and differences between these two concepts and to find out, which is suitable for using in law. As the main idea of this study is to find out whether child sexual abuse or paedophilia is the cause of the moral panics in Estonia, it is very important to make it clear, which concept should be used first.

The result of it is that paedophilia is in the first place medical concept and it should not be used in law. Paedophilia as a concept describes sexual deviance and as it is a mental problem at the first place, it will not give any value for law – it is possible that paedophile never commits any crime.

Child sexual abuse, vice versa, gives the description of the acts that are involved in this concept and because of it it is suitable for using in law. We can not convict anybody because of their mental deviance, we can convict a person only if he/she has committed a crime. So hereafter in this study only child sexual abuse concept is used.

The second part focuses on the question about child sexual abuse and moral panics which is in general the overemphasized concern about some usually negative phenomenon in society. Child sexual abuse is often classified as moral panics.

The main reasons, why we can talk about the child sexual abuse as the cause of moral panics, are the variability of the statistics that is made of child sexual abuse crime rates, considering the official crime rates bigger because of the part of crimes that stay implicit and the impact of media, where cases of child sexual abuse are reflected.

The creator of the concept of moral panics, S. Cohen, has divided moral panics according to the social status of those because of who the question of moral panic usually arises: youngsters, working class, violent men, drug users, paedophiles, single mothers etc. Herein, the question of moral panics is divided differently, like referred before.

Firstly, there is a number of different statistics about the distribution of child sexual abuse – some of the statistics says that every hundredth child is a victim of paedophilia and the other says that paedophilia is a problem among only 1 % of population. The result of the statistics may vary because of the point of view that is taken as the basis. For example, when making statistics about child sexual abuse rate, the result may vary significantly if one statistics is made, considering the number of victims and the other is made, considering the number of sexual abuse cases. There are usually number of victims for one sexual abuser.

Secondly, when it comes to the crime rates, it is very common to talk about these crimes that are not detected. Child sexual abuse is considered as one of the crimes that is less reported. Usually the vision of these crimes that are not detected in this area is considered to be disproportionately high. The author of this thesis finds that sexual crimes against children are much likely to be detected than sexual crimes against adults. The reason is that adults do not report of criminal offence because of guilt and shame. In case of children there are many guarantors who have to be attentive to discern the child sexual abuse cases and to notify about it.

Thirdly, moral panics may arise because of the crimes that are reflected by the media. People start to feel themselves and their relatives endangered about the problem, when media is reflecting these cases.

To find out, whether we can talk about child sexual abuse as moral panics in Estonia, the author of this thesis carried out the empirical research. The first aim of this research was to find out how many respondents have had a contact with child sexual abuse phenomenon.

There were 171 respondents and 17 (9.94%) admitted the contact with child sexual abuse problem. Considering the fact that child sexual abuse forms less than 1% of all crimes committed, the result of this research was quite high.

However quite a big amount of the respondents found that their relatives are safe when it comes to child sexual abuse problem.

At the same time respondents found out that rate of child sexual abuse cases is quite big in Estonia and there are quite big amount of these crimes that stay undiscovered. Rely on the foregoing it can be said that although respondents feel themselves safe, they still find that child sexual abuse problem is far-spread in Estonia and it can be concluded that there is moral panics in this matter.

The second aim of the research was to find out how media affects the respondents when the child sexual abuse cases are reflected. The result was that respondents feel themselves unsafe after the child sexual abuse case is reflected in media. Respondents also pointed out that when the child sexual abuse case is reflected in media, it becomes the topic among the relatives.

So as referred before, media has a very strong influence on causing the moral panics in society. Relying on the results of the empirical research, it is possible to conclude that child sexual abuse problem causes the moral panics in Estonia.

Kasutatud allikate loetelu

Kasutatud kirjandus

1. Ahven, A. jt (koost). Kuritegevus Eestis 2011. Tallinn 2012.
2. Ahven, A. jt (koost). Kuritegevus Eestis 2013, Tallinn 2014.
3. Auväärt, L. Õigusseksuoloogia õpik. Tallinn 1997.
4. Avery, L., Lazdane, G. What do we know about sexual and reproductive health of adolescents in Europe? – The European Journal of Contraception and reproductive Health Care, December 2010, vol 15.
5. Becker, J.V., Johnson, B.R. Textbook of clinical psychiatry. Sexual and Gender Identity Disorders, fourth edition.
6. Beier, K.M. jt. Can pedophiles be reached for primary prevention of child sexual abuse? First results of the Berlin Prevention Project Dunkelfeld (PPD). – The Journal of Forensic Psychiatry & Psychology, 2009/6.
7. Bray, A. Covering the gaze. Child sexual abuse moral panics and the post-feminist blindspot. – Feminist Media Studies, 2009/2.
8. Bromberg, D.S., Johnson, B.T. Sexual interest in children, child sexual abuse and psychological sequelae for children. – Psychology in the Schools, 2001, vol 38(4) (viidatud: Cohen, J.A., Mannarino, A.P. Sexual abuse. Handbook of prescriptive treatments for children and adolescents. Boston 1993).
9. Cloud, J. Pedophilia. – Time, 29.04.2002, 159(17).
10. Cohen, S. Folk devils and moral panics. Routledge 2011.
11. Connell-Carrick, K. Child Abuse and Neglect. – The Wiley-Blackwell Handbook of Infant Development, second edition.
12. Critcher, C. Media, Government and Moral Panic: the politics of pedophilia on Britain 2000-1. – Journalism Studies, 2002/3.
13. Ereht, T. (toim). Eesti Õigekeelsussõnaraamat. Tallinn 2006.
14. Garland, D. On the concept of moral panic. – Crime Media Culture, 2008/4.
15. Kaplan, H.I., Sadock, B.J. Kaplan and Sadock's Synopsis of psychiatry. Baltimore 1994.
16. Kolpakova, O. Online behaviour related to child sexual abuse. Focus groups' findings. Stockholm 2012.

17. Kriminaalpoliitika arengusuunad aastani 2018. Seletuskiri. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=50604/Seletuskiri+%28kriminaalpolii+krim+arengusuunad+aastani+2018%29.pdf> (04.05.2014).
18. Laulasmaa deklaratsioon kuritegevusvastase võitluse eelistustest. 23.08.2005. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/15087> (04.05.2014).
19. Luts, P., Kuul, M. (toim). Narvas leiti 9-aastase Varvara surnukeha. Internetis. Kättesaadav: <http://uudised.err.ee/v/eesti/ac104db9-95ec-4171-9082-8c9739d52bd2> (04.05.2014).
20. McCartan, F. K. – Professional responses to contemporary discourses and definitions of paedophilia. – *International Journal of Police Science & Management*, 2011/13.
21. Neutze, J. jt. Predictors of Child Pornography Offenses and Child Sexual Abuse in a Community Sample of Pedophiles and Hebephiles. – *Sex Abuse*, 2011/23.
22. Nurcome, B. Child Sexual Abuse I: psychopathology. – *Australian and New Zealand Journal of Psychiatry*, 34/2000.
23. O'Donohue, W. jt. Analyzing Child Sexual Abuse Allegations. – *Journal of Forensic Psychology Practice*, 2013/13.
24. Paet, T jt. (toim). Võõrsõnade leksikon. 8., põhjalikult ümbertöötatud trükk. Tallinn: Valgus 2012.
25. Pessimism about pedophilia. – *Harvard Mental Health Letter* 2010/27.
26. Poepl, T. B jt. Functional Cortical and Subcortical Abnormalities in Pedophilia: A Combined Study Using a Choice Reaction Time Task and fMRI. – *J Sex Med* 2011/8.
27. Rahvusvaheline haiguste kvalifikatsioon RHK-10. Arvutivõrgus: <http://www.kliinikum.ee/psyhhiaatriakliinik/lisad/ravi/RHK/RHK10-FR17.htm> (04.05.2014).
28. Rahvusvaheline kuriteoohvrite uuring Eestis 2004. Tallinn 2005. Arvutivõrgus: <http://www.just.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=52474/1.+Rahvusvaheline+kuriteooh+kurit+uuring+Eestis+2004.pdf> (04.05.2014).
29. Rohloff, A. Extending the Concept of Moral Panic: Elias, Climate Change and Civilization. – *Sociology*, 2011/45.
30. Rohloff, A., Wright, S. Moral Panic and Social Tehory: Beyond the Heuristic. – *Current Sociology*, 2010/58.
31. Rosental, M., Tilk, K. Lapse seksuaalne väärkohtlemine Eestis. Tartu 1999.
32. Saar, J. jt. Kuritegevus Eestis 1991-2001. Tallinn: Juura 2003.
33. Saar, J. Kurjad konstandid ja Eesti. – *Akadeemia* 2010/22.
34. Soo, K. jt. Laste väärkohtlemise juhtumitest teavitamine ja võrgustikutöö, Tartu 2009.
35. Soonets, R. jt. Laste väärkohtlemine. Tartu 1997.

36. Sootak, J (koost). Karistusõigus. Üldosa. Tallinn: Juura 2010.
37. Sootak, J., Pikamäe, P. (toim). Karistusseadustik. Kommenteeritud väljaanne. 3. trükk. Tallinn: Juura 2011.
38. Spataro, J. jt. Child Sexual Abuse: A reality for Both Sexes. – Australian Psychologist, vol 35, no 3.
39. Spiecker, B., Steutel, J. Pedophilia, Sexual Desire and Perversity. – Journal of Moral Education, 1007, vol 26, no 3.
40. Tammiste, B., Tamm, K. Seksuaalkuritegevus. Kuritegevus Eestis 2008. Tallinn 2009.
41. Tomberg, M. Pedofiiliajuhtumite lahendamine lastekaitsetöös. – Sotsiaaltöö 2008/2.
42. Trickett, P.K., Negriff, S. jt. Child Maltreatment and Adolescent Development. – Journal of Research on Adolescence, 21(1).
43. West, D. Paedophilia: plague or panic? – The Journal of Forensic Psychiatry, 11/2000.

Kasutatud normatiivmaterjal

44. Eesti Vabariigi lastekaitse seadus. – RT 1992, 28, 370 ... RT I, 21.03.2011, 3.
45. Euroopa Parlamendi ja Nõukogu 13.12.2011 direktiiv C1 2011/93, mis käsitleb laste seksuaalse kuritarvitamise ja ärakasutamise ning lasteporno vastast võitlust ja mis asendab nõukogu raamotsuse 2004/68/JSK. – ELT L 335, 17.12.2011.
46. Karistusseadustik. – RT I 2001, 61, 364 ... RT I, 17.04.2013, 2.
47. Lapse õiguste konventsioon, RT II, 1996, 16, 56.
48. The Child Abuse Prevention and Treatment Act as Amended by P.L. 111-320, the CAPTA Reauthorization Act of 2010, Sec 111. Arvutivõrgus kättesaadav: <http://www.acf.hhs.gov/sites/default/files/cb/capta2010.pdf> (04.05.2014).

Kasutatud kohtupraktika

49. TMKo 17.04.2002, 1-159/2001 (lahend kättesaadav Tartu Maakohtu Tartu kohtumaja arhiivis).

Lisa 1. Küsimustik koos vastuste koondiga

Lp vastaja!

Kindlasti olete pannud tähele, et aeg-ajalt jõuavad meedia vahendusel meieni alaealiste suhtes toimepandud võikad seksuaalse väärkohtlemise juhtumid. Samas ei ole ühiskonnale teada, kas niisuguseid tegusid pannakse toime sageli ja kas lapsevanemad peaksid elama alalise hirmu all, et tema laps võib langeda seksuaalse väärkohtlemise ohvriks.

Käesoleva küsitluse eesmärgiks on välja selgitada, kas ja kui levinud probleemiks on laste seksuaalne väärkohtlemine Eestis ning kui ohustatuna end ja oma lähedasi selle probleemi poolt tuntakse. Selle eesmärgi realiseerimiseks vajan Teie abi.

Palun vastake esitatud küsimustele ausalt ja avameelselt: küsitlus on anonüümne. Teie antud vastuseid kasutatakse ainult ülikooli lõputöö kirjutamisel. Vastamisel tõmmake palun Teie valitud vastusevariandile ring ümber või kirjutage vastus selleks jäetud reale.

Teid ette tänades,

Sirli Urvet

N=171

1. Teie sugu:

a) naine – 138 (80,7%)

b) mees – 31 (18,13%)

Pole sugu märgitud – 2 (1,17%)

2. Teie vanus:

18-20 – 3 (1,80%)

21-25 – 25 (14,60%)

26-30 – 24 (14,00%)

31-35 – 30 (17,50%)

36-40 – 22 (12,90%)

41-45 – 20 (11,70%)

46-50 – 17 (9,90%)

51-55 – 15 (8,80%)

56- ... – 14 (8,20%)

Vanus jäetud märkimata: 1 – (0,60%)

3. Haridus:

a) põhiharidus – 7 (3,51%)

b) keskharidus – 48 (27,49%)

c) kutseharidus – 33 (18,71%)

d) kõrgharidus – 87 (50,29%)

4. Perekonnaseis:

a) abielus – 86 (49,71%)

b) vabaabielus – 60 (34,50%)

c) vallaline – 23 (12,87%)

d) lesk – 4 (1,75%)

Pole perekonnaseisu märgitud – 3 (1,17%)

5. Laste arv:

Lapsi ei ole – 39 (22,81%)

1 laps – 34 (19,88%)

2 last – 69 (40,35%)

3 last – 22 (12,87%)

4 last – 6 (3,51%)

6 last – 1 (0,58%)

6. Laste vanus(ed): kas piisab, kui arvestan siia välja vastajate laste keskmise vanuse?

0-5 – 48 (18%)

6-10 – 57 (21%)

11-15 – 38 (14%)

16-20 – 34 (13%)

21-25 – 37 (14%)

26-30 – 25 (9%)

31- ... – 29 (11%)

7. Kas olete ise või on Teie lähedased laste seksuaalse väärkohtlemise probleemiga kokku puutunud?

a) jah, 1 korda – 17 (9,94%)

b) ei – 154 (90,06%)

8. Kas nõustute väitega, et laste seksuaalne väärkohtlemine on Eestis laialtlevinud probleem?

a) nõustun täiesti – 15 (8,77%)

b) pigem nõustun – 68 (39,77%)

c) pigem ei nõustu – 78 (45,61%)

d) ei nõustu üldse – 5 (2,92%)

Jäetud vastamata – 5 (2,92%)

9. Kas Te tunnete, et Teie laps(ed) on seksuaalse väärkohtlemise eest kaitstud?

a) jah, täiesti – 18 (10,53%)

b) pigem on – 94 (54,97%)

c) pigem ei ole – 39 (22,81%)

d) üldse ei ole – 9 (5,26%)

Jäetud vastamata – 11 (6,43%)

10. Kas lapse seksuaalne väärkohtlemine leiab Teie arvates aset pigem ...

Väide	Jah, kindlasti	Pigem jah	Pigem ei	Kindlasti mitte
a) ...kodus? Jäetud vastamata: 8 (4,68%)	15 (8,77%)	57 (33,33%)	75 (43,86%)	16 (9,36%)
b) ...väljaspool kodu? Jäetud vastamata: 7 (4,09%)	28 (16,37%)	109 (63,74%)	27 (15,79%)	0 (0%)
c) ...internetis? Jäetud vastamata: 6 (3,51%)	65 (38,01%)	93 (54,39%)	6 (3,51%)	1 (0,58%)

d) ...mujal (kus?)	Märgitud kohta	Märgitud kohta	Märgitud kohta	Märgitud kohta
Jäetud vastamata: 120 (69,66%)	täpsustamata: 1 (0,58%); Lastehoid/kool: 1 (0,58%); Lastekodu: 1 (0,58%); Tänaval: 1 (0,58%); Välismaal: 1 (0,58%); Ööklubis/tänaval: 1 (0,58%).	täpsustamata: 17 (9,94%); Erikasvatusasutu ses: 1 (0,58%); Klubis: 1 (0,58%); Koolis: 2 (1,75%); Koolis/Trennis: 1 (0,58%); Tänaval: 1 (0,58%); Koolis/Õues: 1 (0,58%); Väliüritustel: 1 (0,58%).	täpsustamata: 15 (8,77%); Koolis: 1 (0,58%)	täpsustamata: 4 (2,34%).

11. Kas Teie hinnangul on lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtumite avastamise protsent...

- a) väga kõrge – 2 (1, 17%)
- b) üsna kõrge – 29 (16,96%)
- c) üsna madal – 115 (67,25%)
- d) väga madal – 20 (11,70%)
- Jäetud vastamata – 5 (2,92%)

12. Kas meedia peaks kajastama laste seksuaalse väärkohtlemise juhtumeid?

- a) jah – 153 (90%)
- b) ei – 16 (9,41%)
- Jäetud vastamata – 1 (0,59%)

13. Kas meedias kajastatakse Teie arvates lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtumeid...

- a) liiga palju – 4 (2,34%)
- b) parasjagu – 64 (37,43%)

c) liiga vähe – 100 (58,48%)
Jäetud vastamata – 3 (1,75%)

14. Kas pärast meedias kajastatud lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtu tunnete enda lähedasi selle probleemi poolt rohkem ohustatuna?

a) jah – 89 (52,05%)
b) ei – 76 (44,44%)
Jäetud vastamata – 6 (3,51%)

15. Kas meedias lapse seksuaalse väärkohtlemise juhtumi kajastamine tõuseb teiste uudislugude vahelt rohkem esile?

a) jah – 124 (72,51%)
b) ei – 44 (25,73%)
Jäetud vastamata – 3 (1,75%)

16. Kas olete oma lastega vestelnud lapse seksuaalse väärkohtlemise teemal?

a) jah – 75 (43,86%)
b) ei – 78 (45,61%)
Jäetud vastamata – 18 (10,53%)

17. Kas Teie tutvusringkonnas on laste seksuaalse väärkohtlemise meedias kajastatud juhtumid olnud vestlusteemaks?

a) jah – 114 (66,67%)
b) ei – 57 (33,33%)

18. Kas Teie hinnangul tunnetavad lapsevanemad pidevat ohtu oma lapsele langeda seksuaalse väärkohtlemise ohvriks?

a) jah, kindlasti – 15 (8,77%)
b) pigem jah – 58 (33,92%)
c) pigem ei – 96 (56,14%)
d) üldse mitte – 1 (0,58%)
Jäetud vastamata – 1 (0,58%)

19. Kes Teie arvates saaks kõige efektiivsemalt ohjata laste seksuaalset väärkohtlemist?

Väide	Jah, kindlasti	Pigem jah	Pigem ei	Kindlasti mitte
a) Lapsevanemad Jäetud vastamata: 4 (2,34%)	112 (65,50%)	54 (31,58%)	1 (0,58%)	0 (0%)
b) Kool/lasteaed Jäetud vastamata: 4 (2,34%)	65 (38,01%)	83 (48,54%)	18 (10,53%)	1 (0,58%)
c) Õiguskaitseorganid Jäetud vastamata: 5 (2,92%)	77 (45,03%)	66 (38,60%)	21 (12,28%)	2 (1,17%)
d) Lastekaitseorganisatsioonid Jäetud vastamata: 6 (3,51%)	80 (46,78%)	69 (40,35%)	15 (8,77%)	1 (0,58%)
e) Ühiskonnaliikmed Jäetud vastamata: 6 (3,51%)	70 (40,94%)	77 (45,03%)	16 (9,36%)	2 (1,17%)
f) Laps ise Jäetud vastamata: 6 (3,51%)	59 (34,50%)	59 (34,50%)	38 (22,22%)	9 (5,26%)

20. Mida tuleks Teie hinnangul laste seksuaalse väärkohtlemise ohjamiseks teha?

Kokkuvõtvalt olid levinumad pakkumised: laialdane teavitustöö, karistuste karmistamine, avaliku registri loomine, meedias probleemi laialdane kajastamine ning pakuti ka kastratsiooni.

21. Kui soovite veel midagi lisada, siis palun tehke seda siin.

Lasteasutustes tuleks läbi viia aeg-ajalt anonüümseid küsitlusi seksuaalse väärkohtlemise juhtumite avastamiseks.

Inimesed peaksid rohkem märkama, mis nende ümber toimub.

Suur tänu vastamast!

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina

Sirli Urvet

(autori nimi)

(sünnikuupäev: 05.12.1987)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
Laste seksuaalne väärkohtlemine kui moraalipaanika tekitaja
(lõputöö pealkiri)

2. mille juhendaja on *dr. iur. Silvia Kaugia,*
(juhendaja nimi)

- 1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace´i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.
2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, **05.05.2014**